

Regional analyse Årdal 2013

Næringsutvikling og attraktivitet

KNUT VAREIDE OG MARIT NYGAARD

TF-notat nr. 49/2013

Tittel: Regional analyse Årdal
Undertittel: Næringsutvikling og attraktivitet
TF-notat nr: 49/2013
Forfatter(e): Knut Vareide og Marit Nygaard
Dato: 10. mars 2014
ISBN: 978-82-7401-670-5
ISSN: 1891-053X
Pris: 140,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Prosjekt: Regionale analyser 2013
Prosjektnr.: 20130140
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Årdal Utvikling

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Arbeidsplass- og befolkningsutviklingen i Årdal kommune har blitt analysert gjennom å ta i bruk attraktivitetsmodellen. Vi har også analysert data for utdanning og lagt inn et kapittel om NæringsNM.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Marit Owren Nygaard er utdannet samfunnsøkonom (M.Sc. Economics) fra Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås (2012). Hun har jobbet ved Telemarksforskning siden 2013.

Forord

Denne rapporten inngår i en serie med en rekke analyserapporter for kommuner, regioner og fylker i Norge som er utført av Telemarksforskning i 2013, og som er utgitt i januar 2014. Det er benyttet en modell for attraktivitet som er utviklet med støtte fra Oslofjordfondet i forbindelse med prosjektet *Attraksjonskraft gjennom stedsinnovasjon*. Analysene av innovasjon bygger på et empirisk arbeid som er gjennomført og finansiert i forbindelse med Norges Forskningsråds VRI-program der Telemarksforskning og AFI har et felles forskningsprosjekt i VRI Telemark. Kapitlet om NæringsNM omhandler resultatene fra det arbeidet vi har gjort årlig for NHOs NæringsNM.

De regionale analysene er svært verdifulle for forskningen i slike prosjekt, i det at vi får anvendt modeller og empiriske metoder for ulike geografiske områder. Gjennom dette arbeidet får vi også testet relevans og kvalitet gjennom dialog med mange forskjellige og kompetente oppdragsgivere som arbeider profesjonelt med regional utvikling i praksis.

Telemarksforskning har laget slike regionale analyser i en årrekke. Tidligere var analysene i stor grad deskriptive, og nøyde seg stort sett med å beskrive en rekke indikatorer for befolknings- og næringsutvikling. Etter hvert har vi lagt mer vekt på å finne sammenhenger, gjennom å koble de ulike trekkene i en region sammen i stadig mer helhetlige modeller. De fleste oppdragsgiverne etterspør slike rapporter fordi de skal brukes i en strategisk sammenheng. Da er det ikke tilstrekkelig kun å beskrive ulike utviklingstrekk hver for seg. For at utviklingen på et sted skal kunne påvirkes gjennom bevisste strategier, er det nødvendig å forstå sammenhengene og avdekke årsaker og drivkrefter til den faktiske utviklingen. Først da blir analysene virkelig nyttige i det strategiske arbeidet. Dynamikken i den regionale utviklingen er imidlertid ganske kompleks, og våre modeller og forståelsen av den er ikke på langt nær ferdig utviklet. Det er dessuten en utfordring å presentere så mange tema og ulike analyser i en rapport av dette formatet som er ment å være kortfattet og enkel.

Bø, 10. mars 2014

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

SAMMENDRAG	5
1. ARBEIDSPLASSE	6
2. ATTRAKTIVITET FOR BEDRIFTER OG BESØK	17
3. PENDLING OG ARBEIDSMARKEDSINTEGRASJON	27
4. BEFOLKNING	29
5. BOSTEDSATTRAKTIVITET	32
6. NÆRINGS-NM	37
7. UTDANNING	42

Sammendrag

Årdal er inne i en svært negativ utvikling. Antall arbeidsplasser går sterkt tilbake i nesten alle bransjer og sektorer. Samtidig er både vekst og lønnsomhet i næringslivet på et svært lavt nivå. Dette får direkte konsekvenser for flyttetallene, og gir synkende folketall.

Flyttetallene viser at den negative utviklingen synes å forsterke seg ytterligere i 2013.

Årdal har hatt nedgang i antall arbeidsplasser i kommunen siden 2000. Etter en vekst i arbeidsplasser i perioden fra 2006 til 2009, har antall arbeidsplasser sunket. Det var spesielt sterk nedgang i 2012. Årdal er en utpreget industrikommune, og en del av den svake arbeidsplassutviklingen skyldes at antall industriarbeidsplasser har gått ned. Men det har også vært nedgang i andre deler av næringslivet og i offentlig sektor. Siden industrien er så sentral i Årdal, kan det hende at nedgangen i industrien har gitt negative ringvirkninger på de andre næringene.

Når vi analyserer utviklingen i næringslivet, og ser denne utviklingen i lys av bransjestrukturen, er det tydelig at hovedårsaken til nedgangen er at Årdal har hatt store deler av næringslivet i bransjer som har nedgang i Norge. Når vi analyserer utviklingen i Årdal sammenliknet med utviklingen i Norge bransje for bransje, har Årdal faktisk en relativt god utvikling i industrien. Besøksnæringene og det vi kaller regionale næringer har imidlertid utviklet seg svakt, også sett i lys av bransjestruktur og befolkningsutvikling.

Årdal gjør det også svakt i NæringsNM i 2012. NæringsNM måler næringslivets prestasjoner gjennom nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets relative størrelse. Næringslivet i Årdal hadde en svært lav andel lønnsomme foretak og samtidig en lav andel vekstforetak i 2012. Dette forsterker bildet av en svak næringsutvikling i kommunen.

Årdal er en kommune som er forholdsvis geografisk isolert, som fører til at det er liten pendling ut og inn av kommunen. Det gjør at utviklingen i næringslivet får en større og mer direkte påvirkning på flytting og folketall enn i kommuner med høyere arbeidsmarkedsintegrasjon.

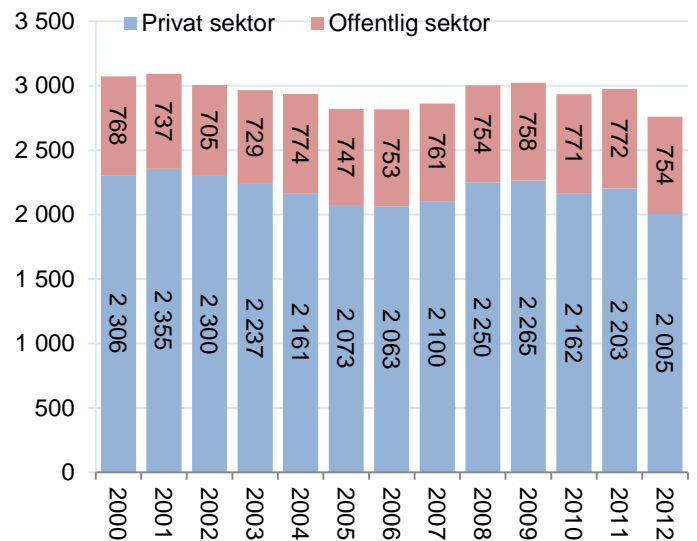
Den svake arbeidsplassutviklingen påvirker befolkningsutviklingen negativt gjennom at Årdal har fått økende netto utflytting til andre norske kommuner, og gjennom at innvandringen har vært liten. Samtidig har Årdal i det siste året også hatt en negativ fødselsbalanse. Flyttetallene viser en ganske klar negativ trend, som også fortsetter i de tre første kvartalene av 2013. De økende negative flyttetallene så langt i 2013 indikerer at arbeidsplassutviklingen vil fortsette å være svak i 2013.

1. Arbeidsplasser

Arbeidsplassutviklingen er en viktig indikator for regional utvikling, og er kanskje den mest sentrale forklaringsfaktoren for flyttemønstrene. Arbeidsplasser finnes i både offentlig og privat sektor, men det er ofte sterkest interesse for arbeidsplassene i privat sektor, som en forsøker å påvirke gjennom næringsutvikling.

Årdal hadde til sammen 2 759 arbeidsplasserⁱ i slutten av 2012. Antall arbeidsplasser har gått ned med 315 siden 2000.

Mesteparten av nedgangen har skjedd i privat sektor, som har hatt en reduksjon fra 2 306 arbeidsplasser i 2000 til 2 005 arbeidsplasser i 2012. Dermed har 301 av tapet på 315 arbeidsplasser skjedd i næringslivet i kommunen. Det var et kraftig fall i antall arbeidsplasser i 2012, da det forsvant nesten 200 arbeidsplasser på ett år. Samtidig gikk også antall arbeidsplasser i offentlig sektor ned fra 2011 til 2012.

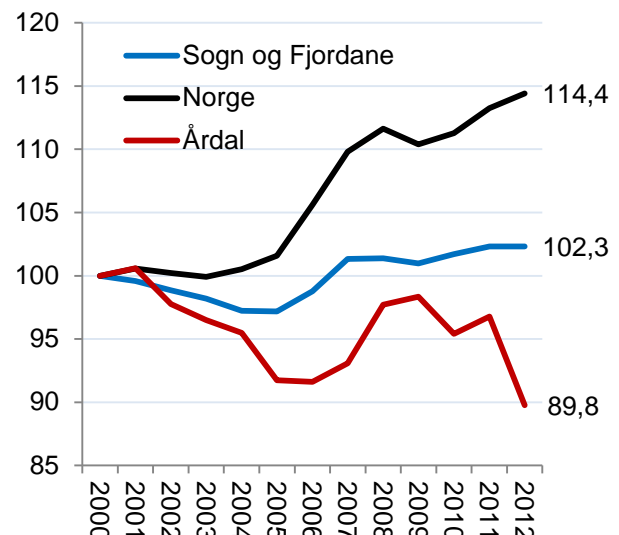

Figur 1: Antall arbeidsplasser i Årdal i offentlig og privat sektor fra 2000 til 2012.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i Årdal er vist i figur 2, der vi har sammenliknet med utviklingen i fylket og i Norge. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

Her ser vi at Årdal har tapt mer enn 10 prosent av arbeidsplassene siden 2000 og at en stor del av dette tapet kom i det siste året. Antall arbeidsplasser i Årdal har hatt ganske store svingninger. Det var en ganske sterk nedgang i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2006, dernest en sterk oppgang til 2009.

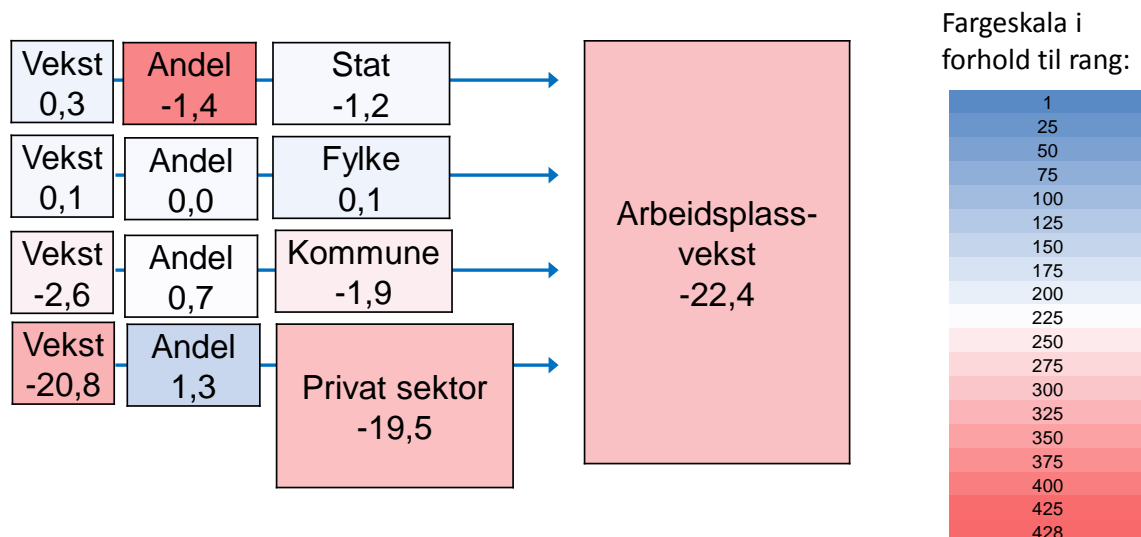
Vi kan også se at Sogn og Fjordane har hatt mye lavere arbeidsplassvekst en landet for øvrig.

Figur 2: Utvikling i antall arbeidsplasser i Årdal, Sogn og Fjordane og Norge, alle sektorer, fra 2000 til 2012, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.1 Oppsummering sektorer

Vi kan oppsummere siste ti års utvikling i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene i Årdal med følgende modell:

Figur 3: Avvik mellom arbeidsplassveksten i Årdal og i Norge de ti siste årene. Alle tallene viser hva avviket utgjør som prosent av samlet sysselsetting i Årdal. Fargene viser hvordan kommunen rangerer blant de 428 kommunene i landet for det spesifikke avviket. Avviket for hver av de fire sektorene er dekomponert i en veksteffekt og en andelseffekt. Veksteffekten viser hvordan sektoren ville ha bidratt til samlet vekst dersom sektorens andel hadde vært den samme som på landsbasis. Andelseffekten viser hvordan sektoren ville bidratt dersom veksten hadde vært den samme som på landsbasis.

I diagrammet over har vi forsøkt å illustrere hvordan arbeidsplassveksten i Årdal har avveket fra arbeidsplassveksten i landet i den siste tiårsperioden. Vi har samtidig målt endringer i arbeidsplassveksten som andel av samlet sysselsetting.

Arbeidsplassveksten i Årdal har vært negativ, mens resten av landet har hatt en sterk vekst i antall arbeidsplasser de ti siste årene. Differansen mellom arbeidsplassveksten i Årdal og Norge er på hele 22,4 prosentpoeng. Svak utvikling i næringslivet står for 19,5 av denne differansen.

Årdal har også hatt en svakere utvikling i antall arbeidsplasser i både statlig og kommunal sektor. Antall arbeidsplasser i statlig sektor har hatt vekst, men Årdal har så liten andel av arbeidsplassene i statlig sektor at vekstimpulsenⁱⁱ likevel blir 1,2 prosentpoeng lavere enn i resten av landet. Årsaken til at det er at statlig sektor har hatt ganske sterk vekst i antall arbeidsplasser de ti siste årene, og da vil steder med liten andel statlig ansatte «miste» vekstimpulser som resten av landet har.

Årdal har høyere andel arbeidsplasser i kommunal sektor enn landet som helhet, men veksten har vært svak. Den svake utviklingen i antall arbeidsplasser i kommunal sektor er nok en konsekvens av svak befolkningsutvikling, som igjen er forårsaket av svak arbeidsplassvekst i næringslivet.

1.2 Relativ vekst i næringslivet

Når vi skal sammenlikne veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet mellom kommuner, er det praktisk å bruke relativ vekst, som er differansen mellom den prosentvise veksten i antall arbeidsplasser i kommunen og veksten i antall arbeidsplasser i Norge. Da filtrerer vi bort konjunktursvingningene, og kan se hvordan veksten i den enkelte kommune er i forhold til andre kommuner i landet over tid.

Tabell 1: Relativ vekst, målt som differanse mellom prosentvis vekst i kommunen og veksten på landsbasis, i antall arbeidsplasser i næringslivet, i kommunene i Sogn og Fjordane. Nest siste kolonne viser progressivt gjennomsnitt, siste kolonne viser trenden, dvs. retningen på verdiene de siste årene. Rangering blant Norges 428 kommuner mht. progressivt gjennomsnitt til venstre.

Rang	Kommune	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Trend
20	Gulen	1,2	2,7	0,5	1,4	-1,5	-4,1	-5,3	0,4	4,0	7,8	-1,4	11,1	2,7	0,9
35	Balestrand	-8,2	6,8	-4,6	-4,4	2,7	-6,8	-2,6	-0,9	10,5	2,2	2,8	3,3	1,8	1,1
116	Naustdal	1,7	10,5	-2,5	-15,7	-2,1	3,6	-13,0	2,5	7,0	-1,2	-5,0	9,1	0,2	1,3
119	Hyllestad	-6,7	-5,1	5,7	-28,2	25,7	-2,5	-3,2	-5,2	3,9	-2,0	-7,9	9,8	0,1	0,4
139	Fjaler	-1,8	1,6	1,3	-2,2	-7,3	-2,3	6,5	1,2	-4,9	3,1	-2,4	2,1	-0,1	0,3
141	Førde	-0,5	-0,7	0,8	-1,7	0,4	0,2	-0,7	-2,8	4,0	-0,6	-1,4	0,4	-0,1	0,0
143	Sogndal	-2,8	0,7	0,5	1,7	-1,5	-2,9	-2,6	-3,2	-2,3	4,8	-0,4	2,0	-0,1	0,2
172	Flora	-1,9	1,6	-6,7	-2,6	3,4	-0,9	-0,8	2,9	1,4	-2,3	0,3	-2,5	-0,4	0,2
207	Leikanger	-3,0	-1,6	66,6	-8,5	-34,8	-4,6	1,0	-0,3	0,8	11,4	1,8	-8,1	-0,7	-2,1
264	Solund	2,5	-6,8	-8,2	-7,1	2,6	3,3	1,8	-1,4	-4,9	7,4	-2,7	-6,5	-1,2	0,3
266	Selje	-6,0	-10,3	-7,7	-2,9	-2,5	-5,1	1,8	-7,1	5,1	-3,8	-1,2	1,6	-1,2	0,7
268	Stryn	-2,8	-0,7	1,1	3,4	-3,0	-6,6	-2,7	-4,7	2,9	0,7	0,4	-2,7	-1,2	-0,1
276	Luster	-1,0	-2,1	6,0	-1,1	-1,6	1,9	-1,1	-3,3	-0,9	-0,4	0,4	-4,6	-1,3	-0,5
281	Hornindal	-7,0	-5,7	6,0	-3,4	-1,5	-7,7	2,4	-3,0	0,3	-3,6	-4,1	3,3	-1,3	-0,1
283	Eid	0,7	-2,0	2,8	-1,9	5,2	0,6	-1,8	-3,6	-3,4	0,1	-1,5	-2,2	-1,3	-0,5
285	Gloppen	-3,0	2,6	10,0	-1,1	-1,2	-5,4	-2,4	-3,1	1,7	-2,0	-0,9	-1,3	-1,3	-0,5
295	Jølster	0,3	4,9	-3,3	2,5	-6,0	-0,3	-0,3	-8,7	-1,0	1,8	0,3	-1,9	-1,5	0,2
321	Aurland	-1,8	-11,8	5,5	1,6	-3,9	-0,9	-3,7	1,5	2,6	3,7	1,5	-14,3	-1,8	-0,8
323	Vågsøy	-3,2	2,5	-2,3	-5,6	-5,1	-5,4	-1,9	-3,5	2,7	2,5	-0,7	-4,9	-1,8	0,4
348	Askvoll	-5,0	4,3	-2,9	-5,9	2,1	0,9	0,4	-6,9	-1,4	-0,2	-1,6	-4,7	-2,1	-0,1
360	Gaular	-9,1	2,7	6,1	-8,6	-1,2	0,8	-2,5	4,1	3,3	-0,2	-10,6	-4,9	-2,2	-0,6
368	Bremanger	-6,5	-3,2	1,9	-11,1	-4,1	-8,5	1,2	1,9	-3,5	1,4	-4,9	-2,3	-2,4	0,3
370	Vik	-9,1	4,2	3,0	-4,3	-2,7	-2,3	-1,6	-3,5	0,5	-1,8	-4,0	-3,4	-2,4	-0,3
383	Årdal	1,3	-1,7	-1,3	-4,1	-5,6	-5,5	-3,3	5,3	3,3	-4,9	0,3	-10,1	-2,7	-0,1
423	Lærdal	1,5	1,0	1,3	-1,9	-3,8	-1,8	-3,9	-4,0	1,6	-1,6	-6,9	-10,7	-4,3	-0,7
426	Høyanger	-0,2	3,1	-1,9	-1,5	-6,7	-2,7	-0,9	-8,0	-20,1	-4,1	-10,4	5,5	-5,5	-0,3

Den første kolonnen viser rangeringen av det progressive gjennomsnittetⁱⁱⁱ som vises i nest siste kolonne. Det progressive gjennomsnittet viser gjennomsnittet for de ti siste årene, der utviklingen de siste årene er vektet tyngre.

Årdal hadde et relativt tap på over ti prosent av arbeidsplassene i næringslivet i 2012. Nedgangen var på 9,0 prosent, mens næringslivet hadde en vekst på 1,1 prosent på landsbasis, dermed ble den relative forskjellen 10,1 prosentpoeng i 2012.

Når vi ser på gjennomsnittet de siste årene, har Årdal tapt 2,7 prosent av arbeidsplassene i næringslivet årlig. Det er et betydelig tap, men det er faktisk 45 kommuner som har hatt enda større nedgang, blant annet Lærdal og Høyanger i Sogn og Fjordane.

1.3 Bransjer i næringslivet

Industrien er en dominerende bransje i Årdal, med 1 241 arbeidsplasser på slutten av 2012. Det har vært en nedgang fra 1 411 arbeidsplasser i 2008.

Mesteparten av denne nedgangen skjedde fra 2011 til 2012.

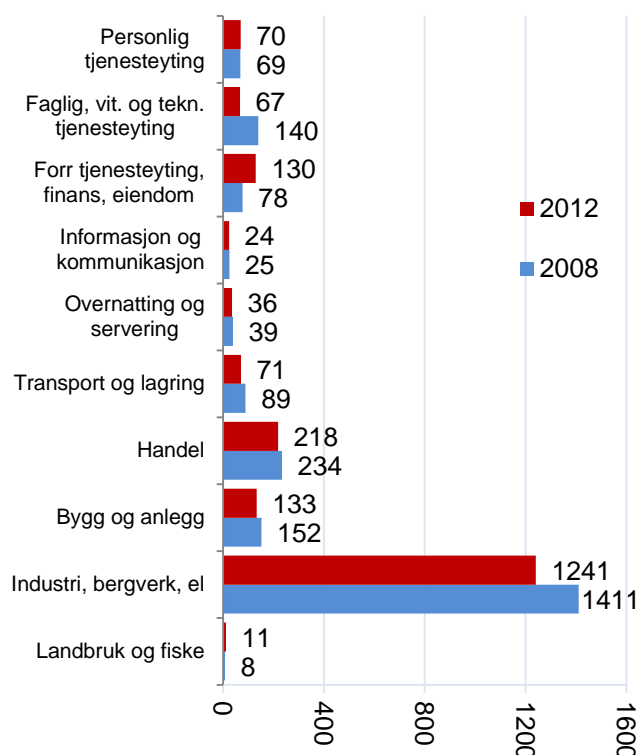
De fleste bransjene har hatt nedgang i denne perioden. Det er bare bransjene landbruk, forretningsmessig tjenesteyting og personlig tjenesteyting som har hatt vekst i antall arbeidsplasser fra 2008 til 2012.

1.3.1 Bransjer og lokaliseringskvotienter

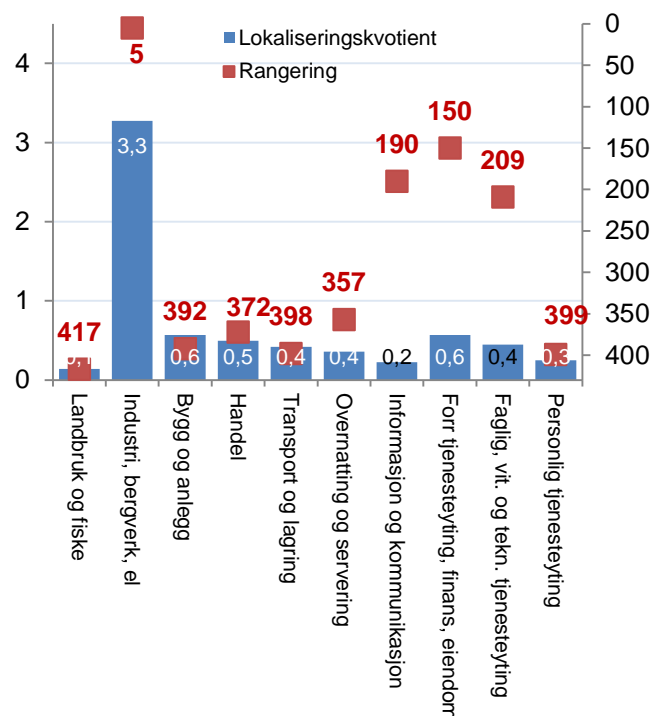
Vi så antallet sysselsatte i de ulike bransjene i figur 4, men det er også interessant å vurdere om Årdal har høye eller lave andeler i forhold til andre kommuner. I figur 5 ser vi lokaliseringskvotientene (LQ) til de ulike bransjene. Antall sysselsatte i bransjen er delt på totalt antall sysselsatte bosatt i Årdal, og denne andelen er delt på tilsvarende andel på landsbasis. Når tallet er 1, er andelen den samme som andelen i Norge. I figuren ser vi også hvordan rangeringen for lokaliseringskvotienten er blant de 428 kommunene i landet.

Lokaliseringskvotienten for industri er 3,3. Det betyr at industrien har en andel som er 3,3 ganger større i Årdal enn i Norge. Rangeringsnummeret for industri er 5, det betyr at det bare er fire kommuner i landet med høyere industriandel enn Årdal.

Alle de andre bransjene har lokaliseringskvotient under 1. Men rangeringsnumrene viser at Årdal har høyere andel av bransjer som informasjon og kommunikasjon, forretningsmessig tjenesteyting og faglig og vitenskapelige tjenester enn middels av norske kommuner. Dette er bransjer som er sterkt konsentrert til de største byene, og dermed har de fleste kommunene lavere andel av disse bransjene enn landet som helhet.

Figur 4: Antall sysselsatte i ulike bransjer i Årdal i 2008 og 2012.

Figur 5: Lokaliseringskvotient og rangering i Årdal i 2012. Lokaliseringskvotient venstre akse, rangering for lokaliseringskvotient på høyre akse.

1.4 Næringstyper i Norge

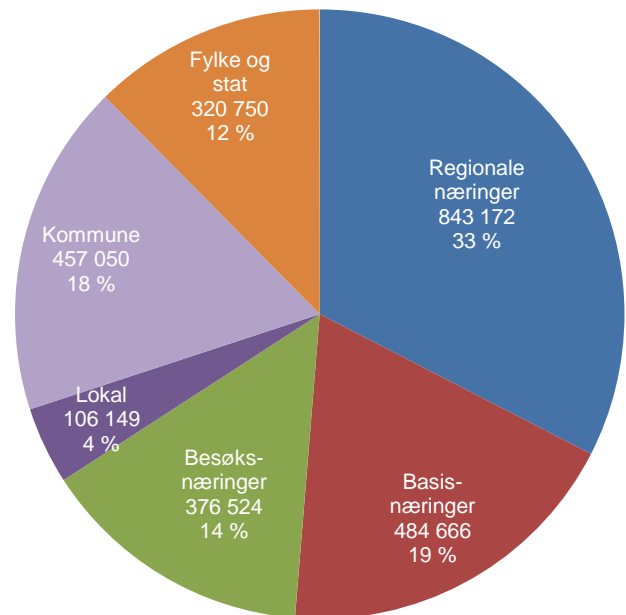
Noen deler av næringslivet kan vi karakterisere som *basisnæringer*. Basisnæringer er de delene av næringslivet som genererer inntekter utenfra. Ekspornæringer er basisnæringer, men vi kan også legge til næringer som selger sine produkter eller tjenester ut av regionen, selv om salget ikke er til andre land. Alle primærnæringer og stort sett all industri kan regnes som basisnæringer. Vi kan også ta med tjenester som konkurrerer i et nasjonalt eller internasjonalt marked, som IT, telekom og ingeniørtjenester. Basisnæringene sysselsatte 484 666 personer i Norge i slutten av 2012. Utviklingen i basisnæringene påvirkes kraftig av konjunkturer og har gått i bølger. De siste to årene har veksten vært sterk.

Besøksnæringer er de delene av næringslivet hvor kunden må være personlig til stede. Butikkhandel (men ikke internetthandel), servering, overnatting, opplevelser og personlige tjenester er bransjer som vi regner som besøksnæringer. Årsaken til at vi ønsker å isolere besøksnæringene, er at de vil reflektere om et område er attraktivt å besøke. Områder som trekker til seg besøkende fra andre områder vil normalt få høyere etterspørsel, og dermed også flere arbeidsplasser i besøksnæringene. Det vil være ulike stedskvaliteter som gjør et område attraktivt for besøk og for bedrifter i basisnæringene. Besøksnæringene sysselsatte 376 524 personer i 2012. Besøksnæringene i Norge vokste raskt fra 2000 til 2007, men har stagnert etter det.

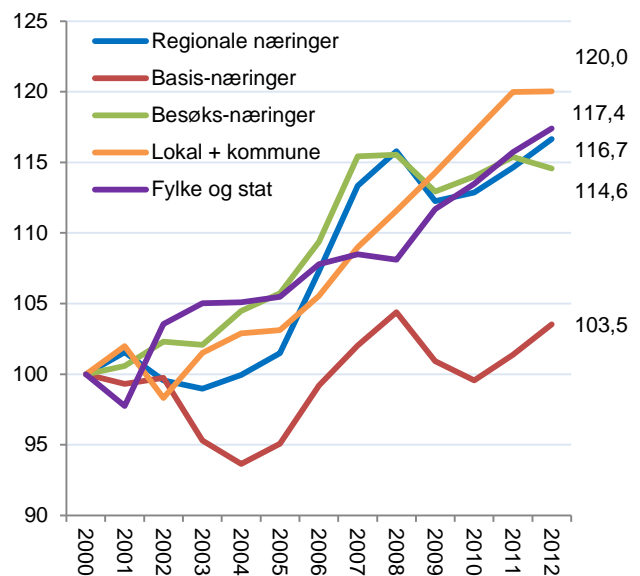
Den tredje og største gruppen kaller vi *regionale næringer*. Denne kategorien inneholder bransjer som bygg og anlegg, engros- og agenturhandel, transport og forretningsmessige tjenester. Dette er store bransjer, som ofte er knyttet til regionen, men som er ganske ujevnt fordelt mellom enkeltkommuner.

Til *lokale næringer* regnes privat virksomhet innenfor primærhelsetjenester, skoler, avfallshåndtering og barnehager. Dette er tjenester som er knyttet til lokalbefolkningen, og som i mange tilfeller er substitutter til de kommunale tjenestene. De lokale næringene kan vi derfor se i sammenheng med kommunal sektor. Det er de lokale næringene som vokser raskest i Norge, og de er samtidig ganske upåvirket av konjunktorene.

Stat og fylkessektoren utgjør den siste delen av arbeidslivet, og hadde 320 750 sysselsatte i 2012.

Figur 6: Antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Norge i 2012.

Figur 7: Utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike næringene i Norge fra 2000 til 2012, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.4.1 Næringstyper i Årdal

Av figur 8 ser vi at basisnæringene står for nesten halvparten, 47 prosent, av alle arbeidsplassene i Årdal. Det er langt høyere andel enn basisnæringene har på landsbasis, som er 19 prosent.

24 prosent av arbeidsplassene i Årdal er i kommunen. På landsbasis er 18 prosent av arbeidsplassene i kommunesektoren, så også her er andelen høyere i Årdal.

Årdal har forholdsvis lave andelen i de andre næringene og i stat og fylke.

I figur 9 ser vi den indekserte utviklingen av arbeidsplassene innen de ulike sektorene over tid. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

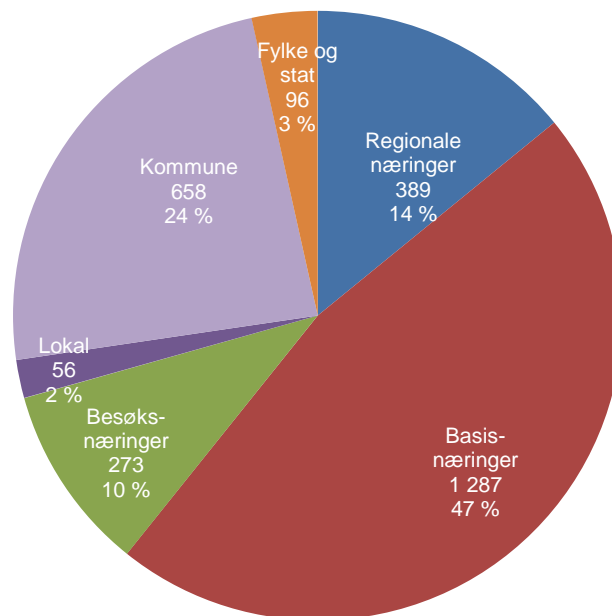
Antall arbeidsplasser i basisnæringene har falt med nesten 19 prosent fra 2000 til 2012. Det har vært kraftig nedgang fra 2009 og til i dag.

Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Årdal har falt med nesten ni prosent. På landsbasis har besøksnæringene hatt en vekst på omtrent 14 prosent, så her er kontrasten ganske stor.

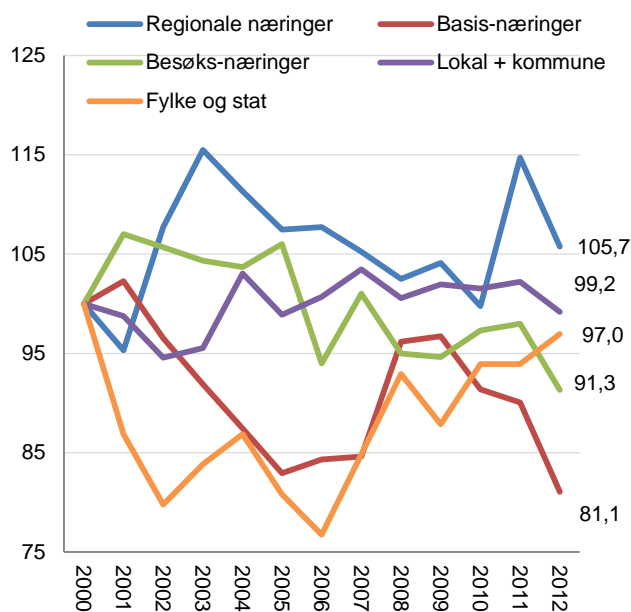
De regionale næringene har også hatt en vekst på 5,7 prosent. Det er ganske mye lavere enn veksten på landsbasis, som var på omtrent 17 prosent fra 2000 til 2012.

Både kommunesektoren, og stats- og fylkessektoren har hatt nedgang i antall arbeidsplasser i Årdal siden 2000. Offentlig sektor har vokst på landsbasis.

Dermed har alle næringstyper og sektorer hatt en svak utvikling i antall arbeidsplasser i Årdal. Nedgangen har vært størst i basisnæringene, som også er dominerende i Årdal. Det er sannsynlig at nedgangen i basisnæringene har skapt negative ringvirkninger i andre næringer og sektorer. På den annen side er det litt urovekkende at kommunen ikke lykkes med å få til mer vekst i andre næringer. Årdal blir svært sårbar når så stor deler av sysselsettingen er knyttet til industri. Kommunen kunne blitt mindre sårbar dersom det hadde blitt flere arbeidsplasser i andre næringer.

Figur 8: Antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Årdal i 2012.

Figur 9: Utviklingen i antall arbeidsplasser i de ulike sektorene og næringstypene i Årdal fra 2000 til 2012, indeksert slik at nivået i 2000 = 100.

1.4.2 Basisnæringer i Norge

Basisnæringene kan deles opp i tre ganske forskjellige næringer: Industri, teknologiske tjenester og naturbaserte næringer.

Vareproduserende industri er den klart største næringen, som sysselsatte 264 217 personer på landsbasis i 2012. Industrisyssetningen var på nesten 300 000 i 2000. Antallet arbeidsplasser i industrien har vært nedadgående i flere tiår. Denne nedgangen skyldes i stor grad at industrien har hatt muligheter til rasjonalisering, og dermed har verdiskapingen per sysselsatt kunnet øke ganske mye. Noe av dette skyldes også såkalt strukturrasjonalisering, ved at mange bedrifter i industribransjer med lav verdiskaping per sysselsatt har blitt lagt ned.

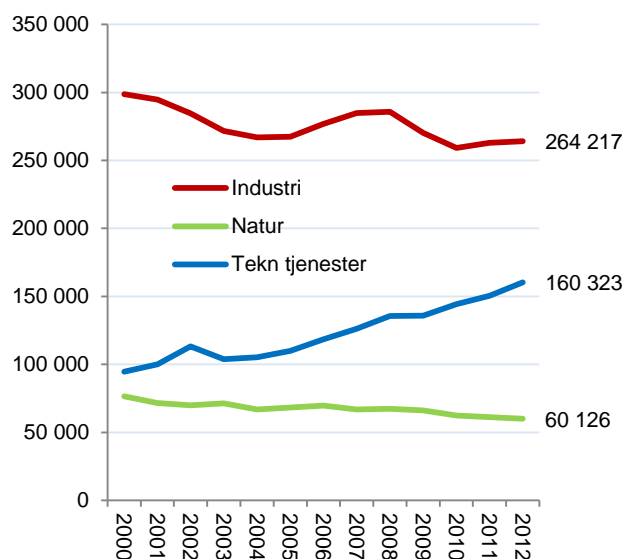
Naturbaserte næringer er primærnæringer som landbruk, fiske og gruvedrift. Antallet arbeidsplasser i primærnæringene har falt jevnt de siste årene, og utgjorde 60 126 arbeidsplasser på slutten av 2012.

De teknologiske tjenestene har etter hvert vokst seg store. Det er tjenester som IT, telekom, engineering, teknisk konsulentarbeid og forskning. Dette er bransjer som konkurrerer nasjonalt og internasjonalt. I 2000 var det under 100 000 arbeidsplasser i de teknologiske næringene i Norge, i 2012 hadde antallet økt til 160 323 arbeidsplasser.

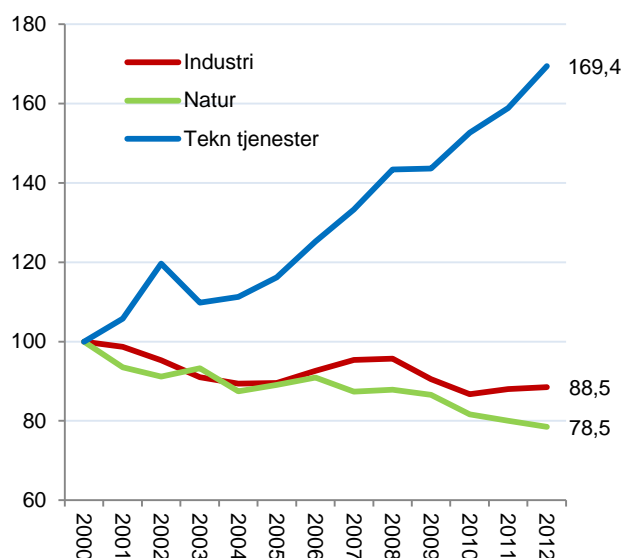
Vi kan se den indekserte utviklingen i de tre basisnæringene i figur 11. De teknologiske næringene har vokst med nesten 70 prosent siden 2000, og veksten ser ikke ut til å avta.

Industrien har hatt en nedgang på 11,5 prosent siden 2000. Nedgangen har ikke vært jevn, men fulgt konjunktorene.

De naturbaserte næringene har hatt en nedgang på 21,5 prosent av arbeidsplassene siden 2000. Nedgangen er jevn og sterk, og viser ingen tegn til å avta.

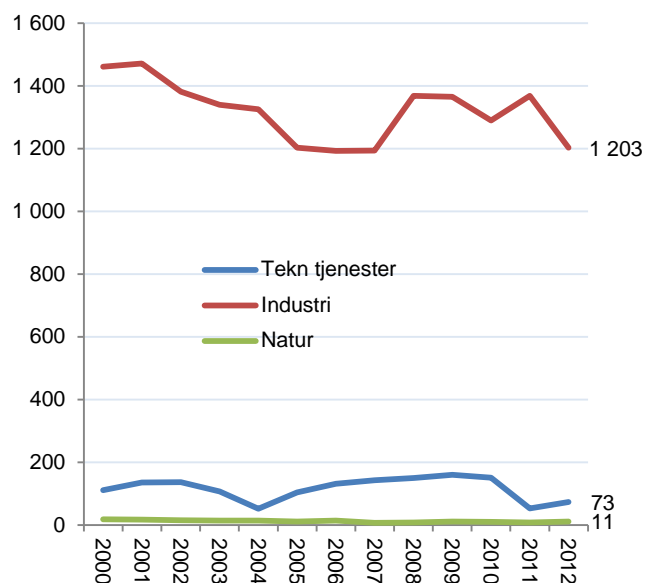
Figur 10: Antall arbeidsplasser i tre underkategorier av basisnæringer i Norge fra 2000 til 2012.

Figur 11: Indeksert utvikling i underkategoriene av basisnæringer i Norge fra 2000 til 2012. 2000-nivået = 100.

1.4.3 Basisnæringer i Årdal

Industrien dominerer ganske sterkt i basisnæringene, ved å ha 1 203 av til sammen 1 287 arbeidsplasser. Produksjon av aluminium står for 728 av arbeidsplassene innenfor industri, det er betydelig industriproduksjon i Årdal i andre industribransjer enn aluminium.

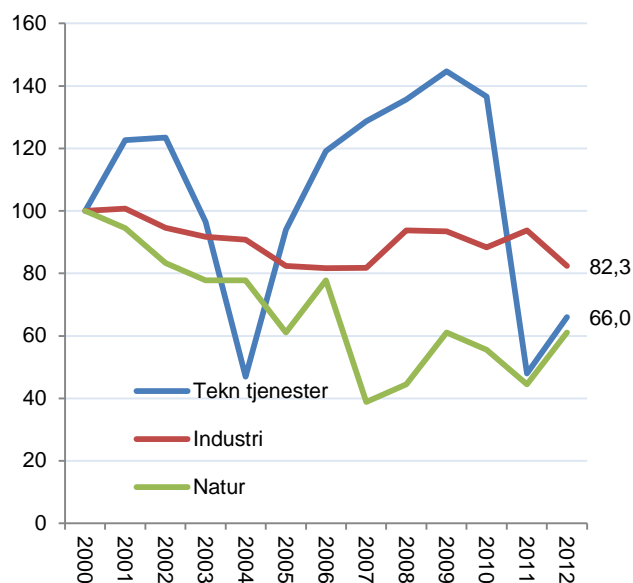

Figur 12: Antall arbeidsplasser i tre underkategorier av basisnæringer i Årdal fra 2000 til 2012.

I figur 13 ser vi den indekserte utviklingen, der 2000-nivået er satt til å være lik 100.

Antall arbeidsplasser i industrien i Årdal falt med 17,7 prosent fra 2000 til 2012. På landsbasis var fallet 11,5 prosent. Nedgangen i antall arbeidsplasser i industrien i Årdal har dermed vært en del sterkere enn nedgangen på landsbasis.

De teknologiske tjenestene har svingt ganske kraftig fra år til år i Årdal. Her kan det se ut til at SSB har omdefinert bransjetilhørigheten i en eller flere bedrifter mellom teknologiske tjenester og forretningsmessig tjenesteyting i perioden. De sterke svingningene i figuren reflekterer derfor ikke nødvendigvis reelle svingninger.

Figur 13: Indeksert utvikling i underkategoriene av basisnæringer i Årdal fra 2000 til 2012, der 2000-nivået er indeksert til å være 100.

1.4.4 Besøksnæringer i Norge

Besøksnæringene kan vi dele opp i fire ulike næringer. Den første og desidert største er handel, og da har vi tatt med butikkhandel, og ikke f.eks. internetthandel som ikke er avhengig av personlig tilstedeværelse. Det var 246 808 arbeidsplasser i butikkhandelen i 2012. Antallet har gått ned siden 2008, da det var over 254 000 arbeidsplasser i handelen. Antallet arbeidsplasser i handelen har gått spesielt mye tilbake i de største byene, mens distriktene har hatt en vekst. Overgang fra butikk- til internetthandel kan ha vært en faktor i denne utviklingen, samtidig som det har blitt flere kjøpesentra med kjedebutikker i distriktene. Det har kanskje blitt mindre behov for å «dra til byen» for å handle?

Aktivitetsnæringene består av forskjellige bransjer innen underholdning, kultur, fritidsaktiviteter og sport, og inkluderer også bransjer som frisører og drosjer. Aktivitetsnæringene har samlet 57 877 arbeidsplasser i 2012.

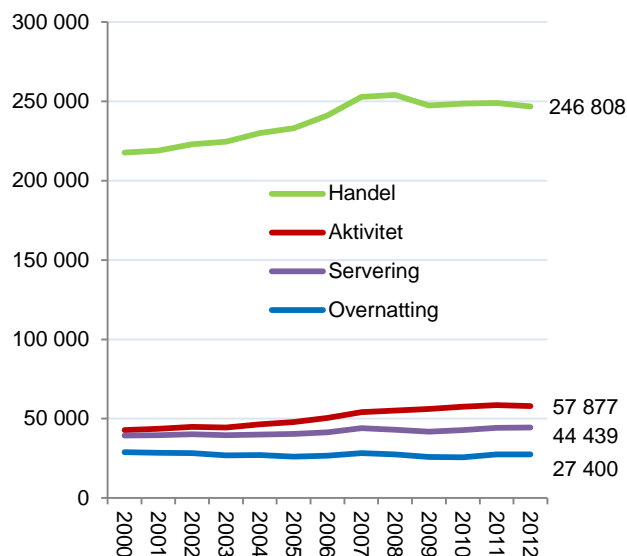
Serveringsnæringen, dvs. kaféer, restauranter og barer hadde 44 439 arbeidsplasser i 2012, mens overnattingsnæringene, hoteller, hytteutleie og campingplasser hadde 27 400.

I figur 15 ser vi utviklingen i de ulike næringene på landsbasis siden 2000.

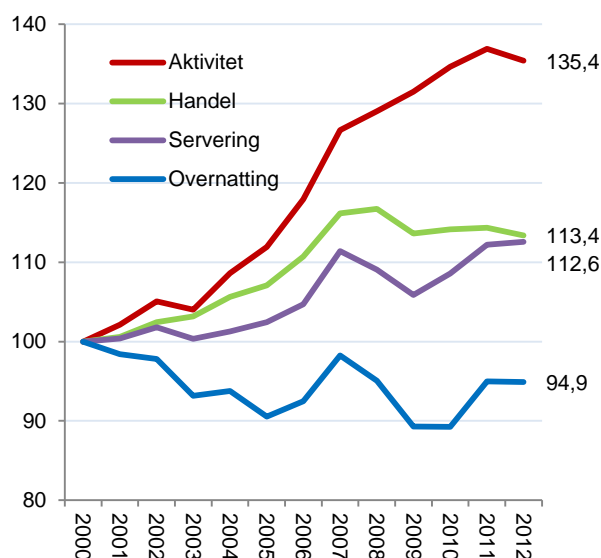
Aktivitetsnæringene har hatt en kraftig vekst, med 35,4 prosents økning i antall arbeidsplasser siden 2000. Det siste året var det imidlertid en noe overraskende nedgang.

Overnattingsnæringene har 5,1 prosent færre arbeidsplasser i 2012 enn i 2000. Antall overnattinger har økt, så det har nok skjedd en rasjonalisering i overnattingsnæringene på samme måte som i industrien.

Servering og handel har økt omtrent i samme takt som resten av økonomien.

Figur 14: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge fra 2000 til 2012.

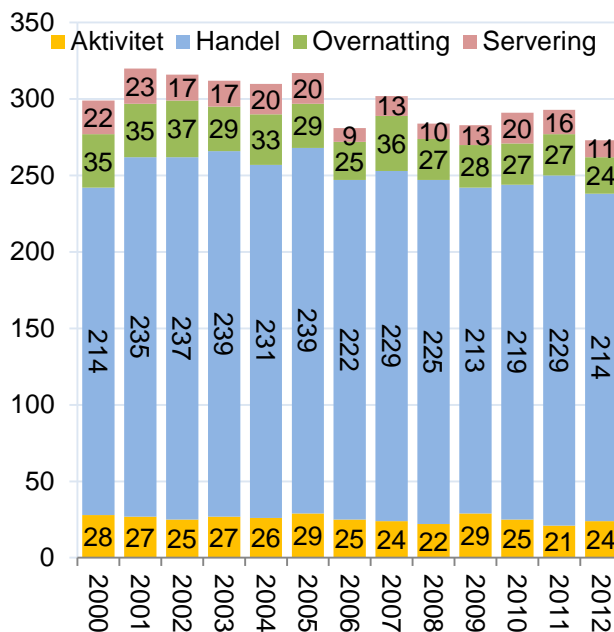

Figur 15: Indeksert utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge fra 2000 til 2012. 2000-nivået = 100.

1.4.5 Besøksnæringer i Årdal

Som på landsbasis er butikkhandelen den mest dominerende av besøksnæringene i Årdal. Handelen sysselsatte 214 personer på slutten av 2012.

De andre besøksbransjene er små. Det er 24 arbeidsplasser innen overnatting og det samme antallet i aktivitetsnæringene. I serveringsbransjen er det 11 arbeidsplasser.

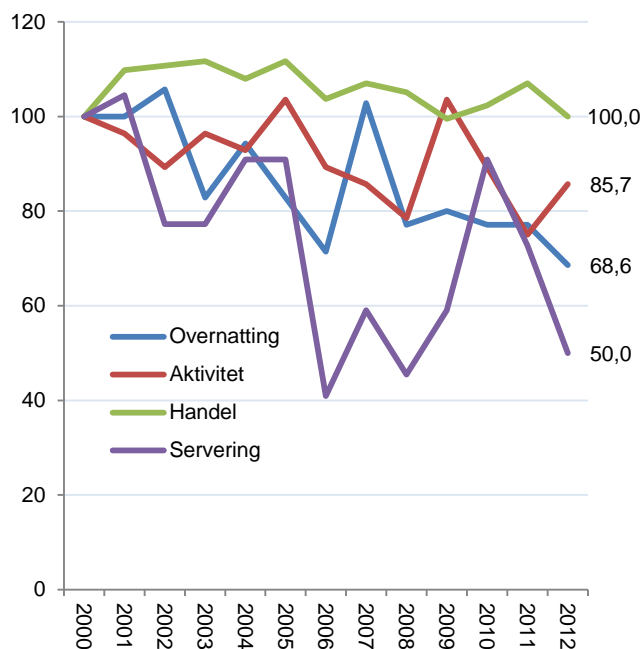

Figur 16: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Årdal fra 2000 til 2012.

I figur 17 ser vi den prosentvise utviklingen, der 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

Antall arbeidsplasser i butikkhandel er nøyaktig de samme i 2012 som i 2000.

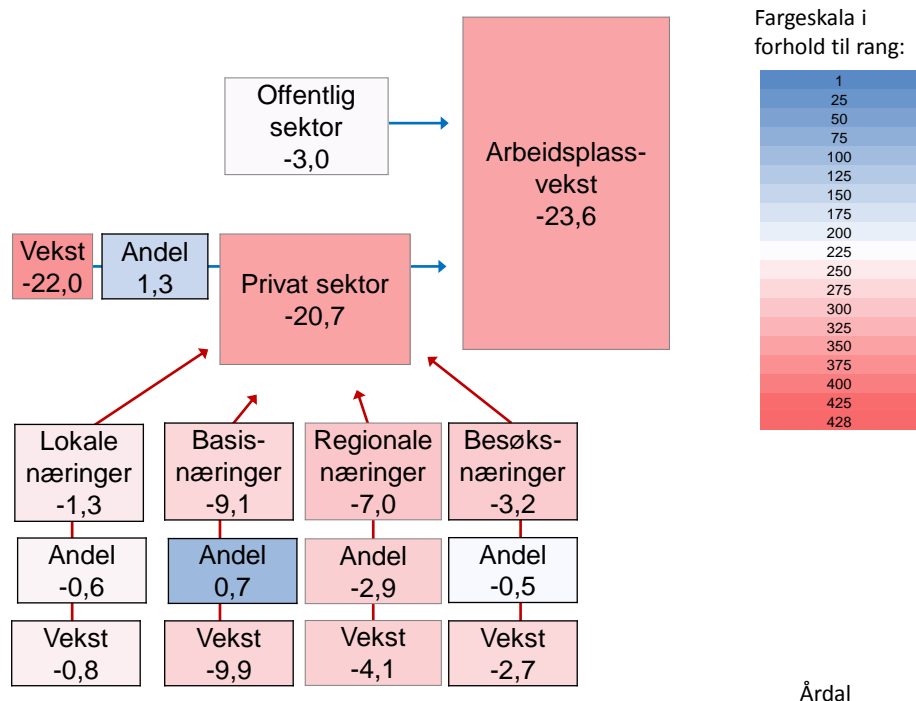
De andre næringene har hatt nedgang. På landsbasis er det vekst i aktiviteter og innenfor servering, men i Årdal har disse bransjene nedgang.

Figur 17: Indeksert utvikling i antall arbeidsplasser i Årdal i besøksnæringene fra 2000 til 2012. 2000-nivået er indeksert til å være lik 100.

1.4.6 Oppsummering arbeidsplassutvikling

Nå har vi gått gjennom arbeidsplassutviklingen i kommunen, og sett hvordan utviklingen har vært i ulike sektorer, og ulike nærings typer i kommunen. I figuren under har vi satt utviklingen inn i en modell, der vi kan se den relative betydningen av utviklingen i de ulike sektorer og nærings typer, samtidig som fargene angir hvordan kommunen kommer ut i forhold til andre kommuner i landet.

Figur 18: Oppsummering av arbeidsplassutvikling i Årdal. Alle tallene viser endring de siste 10 årene, i prosent av samlet sysselsetting i kommunen, og i forhold til landsgjennomsnittet.

Hele tiden måler vi bidraget til sysselsettingen mot tilsvarende bidrag på landsbasis, for å få fram hvordan utviklingen i Årdal har avveket fra utviklingen ellers i landet. Offentlig sektor har også vært med å bidra til at arbeidsplassveksten i Årdal har vært lavere enn ellers i landet, men vi ser av fargen at utviklingen i offentlig sektor i Årdal likevel har vært omtrent middels av kommunene. Hovedvekten av Årdals relative arbeidsplassnedgang skyldes svak arbeidsplassvekst i privat sektor. Dersom privat sektor i Årdal hadde hatt bidratt like mye til sysselsettingsvekst som privat sektor har gjort i Norge de ti siste årene, ville det vært 20,7 prosent høyere sysselsetting i Årdal i dag.

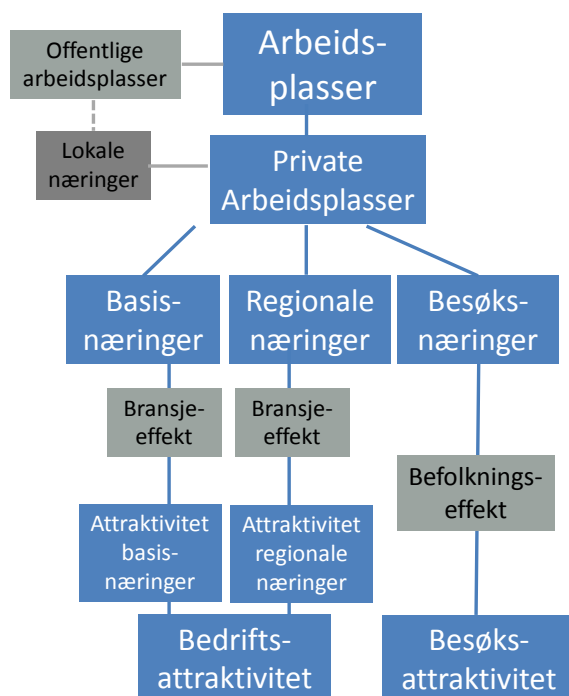
Det er den svake utviklingen i basisnæringene som har betydd mest, det ser vi av basisnæringenes nedgang har bidratt til 9,1 prosent lavere sysselsetting.

De regionale næringene og besøksnæringene har også hatt mye svakere utvikling i Årdal enn ellers i landet. Disse har bidratt mindre til sysselsettingsvekst fordi de har vært forholdsvis små i utgangspunktet, men også fordi veksten i disse næringene har vært lavere enn ellers i landet.

2. Attraktivitet for bedrifter og besøk

Vi har så langt beskrevet næringsutviklingen gjennom å se på utviklingen i de ulike næringstypene. Vi ønsker nå å se om vi kan forklare en del av avvikene mellom veksten i de ulike næringstypene i Årdal og veksten ellers i landet. Ulike bransjestrukturer forklarer mye av forskjellene mellom regioner når det gjelder vekst i basisnæringer og regionale næringer. Besøksnæringene blir i stor grad påvirket av egen befolkningsutvikling. Når vi kan korrigere for slike forskjeller, får vi fram mål for bedrifts- og besøksattraktivitet.

I figuren under ser vi hvordan vi tenker oss en modell hvor vi identifiserer de viktigste drivkreftene for næringsutvikling, målt gjennom arbeidsplassveksten i næringslivet.

Figur 19: Modell for bedrifts- og besøksattraktivitet.

Vi har vist utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet i Årdal, hvor vi har delt opp næringslivet i fire næringstyper. Lokale næringer er bedrifter innenfor primærhelsetjenester, barnehager, grunnskole og liknende. Dette er bedrifter som har befolkningen på stedet som kunder, og som i stor grad substituerer kommunen som tjenesteleverandør. Utviklingen i denne sektoren er derfor i stor grad et utslag av hvordan fordelingen mellom kommune og næringslivet er når det gjelder tjenesteleveranser. F.eks. har noen skoler blitt privatisert etter nedleggelsesvedtak i kommunen, og fortsetter virksomheten i privat regi. Dette er ikke en næringslivsvekst som er spesielt interessant, ettersom antall arbeidsplasser i stor grad er de samme før og etter privatisering. Derfor har vi sett på utviklingen i lokale næringer i sammenheng med kommunal sektor.

De tre næringstypene som gjenstår er dermed basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringer. Utviklingen i besøksnæringene må ses i sammenheng med befolkningsutviklingen på stedet. Et steds innbyggere er i stor grad kunder også i besøksnæringene. Høy besøksattraktivitet vil gi seg utslag i at antall arbeidsplasser i besøksnæringene øker raskere enn befolkningsveksten skulle tilsi. Noen steder med høy befolkningsvekst vil

kunne se en vekst i besøksnæringene, men uten at stedet egentlig trekker til seg flere besøkende. Besøksattraktivitet blir derfor målt som økning i antall arbeidsplasser i besøksnæringene utover det som befolkningsutviklingen tilsier.

Basisnæringene er de som produserer varer og tjenester for et nasjonalt eller internasjonalt marked, og som skaper ny kjøpekraft til stedet. De fleste av bransjene som inngår her omtales som konkurranseutsatte bransjer. Utviklingen i slike bransjer må ses på i lys av bransjestrukturen. Noen steder har en høy andel av basisnæringene i bransjer som er i kraftig vekst på landsbasis, som f.eks. olje- og gassrelatert virksomhet. Da er det «normalt» med vekst i basisnæringene. Andre steder har tyngdepunktet i basisnæringene i bransjer som landbruk og prosessindustri, bransjer som har hatt kraftig nedgang i Norge de siste årene. Da er det en prestasjon å unngå nedgang i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Høy bedriftsattraktivitet vil vi anta at gir seg utslag i at veksten i disse næringene er høyere enn bransjestrukturen tilsier.

Det vi kaller regionale næringer, som omfatter bransjer som transport, engroshandel, bygg og anlegg og forretningsmessig tjenesteyting, vil i mange tilfeller utvikle seg i tråd med regionens befolknings- og næringsvekst. Veksten blir da et resultat av vekst i andre næringer og som følge av økt etterspørsel fra en økende befolkning. Men de regionale næringene er svært ujevnt fordelt mellom kommunene. De regionale næringenes utvikling i en enkeltkommune kan derfor være svært interessant, og kan kanskje påvirkes sterkt gjennom å gjøre kommunene mer attraktive for slike næringer. For et større område, som et helt fylke, er kanskje utviklingen i disse næringene mindre interessant, fordi utviklingen ses på som et resultat av vekst andre steder. Vi vil derfor også se på hvordan utviklingen i de regionale næringene har vært, justert for virkninger av bransjestrukturen.

Hensikten med å beregne effekter av bransjestrukturen på basisnæringene og de regionale næringene, samt befolkningsendringseffekten på besøksnæringene, er at vi ønsker å se på næringsutviklingen når vi har korrigert for strukturelle effekter som ikke kan påvirkes regionalt eller lokalt. Hvor god eller dårlig er utviklingen i de ulike delene av næringslivet, når vi har korrigert for disse strukturelle forholdene? Bransjestrukturen i begynnelsen av en periode er gitt, den er et forhold som ikke kan endres på kort sikt. Det er derfor den relative utviklingen i de bransjene en region faktisk har i forhold til utviklingen i resten av landet som er målet for om næringslivet har lyktes eller ikke, og som derfor blir et mål for stedets bedriftsattraktivitet.

I resten av kapitlet skal vi vise hvordan vi har beregnet næringsattraktiviteten, gjennom å se på utviklingen i basisnæringene, de regionale næringene og besøksnæringene i relasjon til de strukturelle forholdene.

2.1 Bransjestrukturens betydning for basisnæringene

Vi så tidligere at bransjestrukturen har en sterk og klar påvirkning på veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet. Når vi skal analysere den regionale veksten i de ulike næringstypene, er det derfor naturlig å se på bransjestrukturens betydning. Vi så tidligere i dette kapitlet at det var stor forskjell på veksten innad i de ulike næringstypene. Innenfor basisnæringene var det eksempelvis en sterk vekst innenfor det vi kalte teknologiske tjenester, mens naturbaserte næringer hadde sterk nedgang.

I tabellen under er de tre næringstypene splittet opp ytterligere, og antall arbeidsplasser er indeksert slik at vi ser veksten fra 2000 til 2012.

Tabell 2: Antall arbeidsplasser i basisnæringene i Norge fra 2000 til 2012, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Næring	Næringstype-sub	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Industri	Anna industri	100	93,4	88,9	84,0	83,8	83,3	85,5	87,0	83,2	80,6	78,5	78,4	75,8
	Næringsmidler	100	98,9	97,2	95,7	92,4	89,5	88,5	88,9	87,9	84,6	84,4	85,7	86,3
	Olje og gass utvinning	100	102,2	103,0	103,5	103,6	107,1	117,5	120,8	128,7	131,0	137,8	147,3	157,5
	Prosessindustri	100	96,1	95,4	92,9	89,2	86,8	84,5	82,7	82,6	75,8	74,7	73,6	68,0
	Verkstedindustri	100	102,4	97,2	90,3	89,3	92,1	99,1	105,6	108,1	100,4	91,1	93,0	96,3
Natur	Fiske/havbruk	100	95,8	94,9	91,8	88,4	86,2	86,1	83,2	84,4	84,1	81,8	83,8	80,1
	Gruve	100	99,1	96,4	95,9	100,5	102,0	102,8	107,6	109,3	100,2	103,4	109,0	112,8
	Landbruk	100	92,3	89,5	93,5	86,1	89,0	91,7	87,2	87,4	85,3	79,0	75,6	74,4
Tekn. tjenester	Olje og gass	100	108,0	106,0	101,5	102,8	107,0	121,7	139,3	151,3	158,2	216,9	230,8	264,4
	Teknisk/vitenskap	100	101,4	147,1	129,9	132,2	136,6	149,1	154,4	168,5	148,9	149,1	156,6	165,0
	Telekom og IKT	100	109,0	99,7	94,7	95,6	101,2	105,7	113,8	120,0	120,7	124,0	126,5	132,1

Tjenester til olje- og gassektoren har økt med hele 164,4 prosent fra 2000 til 2012. Teknologiske og vitenskapelige tjenester og olje- og gassutvinning har også hatt sterk vekst. Telekommunikasjoner og IKT, samt gruvedrift er andre bransjer i basisnæringene som har hatt vekst.

De andre bransjene har hatt nedgang. Størst nedgang har det vært i prosessindustri, landbruk, anna industri (bl.a. møbel) og fiske/havbruk.

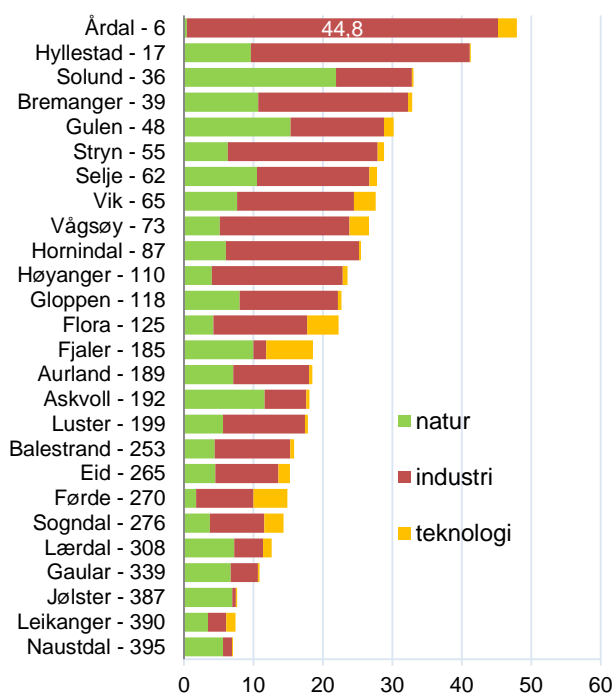
Regionene har svært ulik fordeling av sine basisnæringer, og det forklarer ganske mye av forskjellene i vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Det er klart at en region som har hatt mye av sine basisnæringer i landbruk, fiske eller prosessindustri, har hatt vanskeligheter med å oppnå vekst i denne perioden. Regioner med store andeler av basisnæringene innenfor olje- og gass eller teknologiske tjenester, vil på sin side nesten ikke kunne ha unngått vekst.

2.1.1 Basisnæringer i kommunene

Årdal skiller seg ut ved å ha nesten halvparten av sysselsettingen i basisnæringene. Der er spesielt industrien stor. Den stod for 44,8 prosent av sysselsettingen i 2012. Årdal rangeres nummer seks av alle kommunene i Norge i andel sysselsetting i basisnæringene.

De fleste kommunene i Sogn og Fjordane har en del arbeidsplasser i de naturbaserte næringene, hvor landbruk og fiske er de største bransjene. I Årdal er de disse næringene forsvinnende små.

Det er også forholdsvis lite av teknologiske tjenester i Sogn og Fjordane. Årdal har noe av disse, sammen med kommuner som Vik, Vågsøy, Flora, Fjaler, Førde og Sogndal.

Figur 20: Nivå på og rangering av basisnæringene i kommunene i Sogn og Fjordane i 2012.

I tabell 3 er kommunene i Sogn og Fjordane rangert etter bransjustert vekst i basisnæringene. Kolonnen «normalisert» viser differansen mellom veksten lokalt og veksten nasjonalt. Arbeidsplassveksten er målt som prosent av samlet sysselsetting. Den normaliserte veksten dekomponeres i bransjeeffekt og bransjustert vekst. Sistnevnte måler vekst utover det man kan forvente av bransjestrukturen.

Årdal har hatt en spesielt ugunstig bransjestruktur. Dersom utviklingen i antall arbeidsplasser bransje for bransje hadde vært lik resten av landet, ville Årdal likevel fått mye svakere vekst enn resten av landet. Det er ingen andre kommuner i Sogn og Fjordane som har hatt en så ugunstig bransjestruktur som Årdal.

De siste ti årene har endringen i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Årdal vært 9,9 prosentpoeng svakere enn arbeidsplassveksten i basisnæringene på landsbasis, målt som prosent av samlet sysselsetting. Årdal hatt en bransjustert utvikling som er bedre enn middels. Gitt den bransjestrukturen som Årdal hadde for ti år siden, har faktisk utviklingen vært bedre enn «normalt».

Tabell 3: Kommunene i Sogn og Fjordane, relativ vekst, målt som differansen mellom veksten lokalt og veksten nasjonalt, bransjeeffekt og bransjustert vekst i basisnæringene i perioden 2003 til 2012. Rangering blant landets kommuner mht. bransjustert vekst.

Rang	Kommune	Normalisert	Bransjeeffekt	Bransjustert
31	Hornindal	2,2	-4,5	6,7
37	Gulen	2,1	-3,9	6,0
51	Luster	2,1	-2,8	4,9
84	Balestrand	0,7	-2,8	3,5
92	Hyllestad	0,4	-2,9	3,4
114	Stryn	-1,9	-4,3	2,4
119	Gloppen	-1,3	-3,5	2,3
121	Fjaler	0,1	-2,0	2,1
137	Aurland	-1,1	-2,9	1,9
153	Førde	0,3	-1,4	1,7
156	Vik	-1,4	-3,0	1,6
169	Årdal	-9,9	-11,1	1,2
181	Sogndal	-1,1	-2,0	0,9
232	Solund	-6,1	-5,8	-0,3
273	Bremanger	-8,8	-7,6	-1,2
284	Naustdal	-2,8	-1,4	-1,4
313	Leikanger	-2,8	-0,8	-2,0
321	Eid	-4,7	-2,5	-2,2
353	Flora	-4,4	-1,2	-3,3
364	Selje	-9,3	-5,3	-4,0
366	Jølster	-6,7	-2,6	-4,1
390	Gaular	-7,9	-2,6	-5,4
400	Askvoll	-9,5	-3,4	-6,0
410	Lærdal	-8,7	-1,6	-7,1
423	Vågsøy	-15,3	-4,6	-10,7
425	Høyanger	-21,9	-6,4	-15,6

2.1.2 Bransjejustert vekst i basisnæringene

I tabellen under ser vi hvordan kommunene i Sogn og Fjordane kommer ut når det gjelder bransjejustert vekst i basisnæringene. Det er det målet vi bruker for attraktivitet i basisnæringene.

Tabell 4: Bransjejustert vekst i basisnæringene, målt som prosent av samlet sysselsetting. Siste kolonne viser progressivt gjennomsnitt.

Kommune	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
Hyllestad	-2,7	-0,5	0,5	-15,7	13,6	-1,9	4,9	1,3	-0,9	0,5	-3,4	5,7	1,1
Luster	1,5	-1,3	-1,2	0,0	0,6	-0,7	0,8	-0,4	1,0	0,4	-0,3	4,4	0,9
Hornindal	1,2	-4,3	3,3	1,5	-1,3	-0,6	1,6	0,3	0,3	1,7	0,5	0,9	0,7
Balestrand	0,5	1,6	1,9	-2,0	1,9	-0,9	-2,0	1,8	2,3	-1,3	-0,8	3,4	0,6
Gulen	1,5	0,1	1,4	-1,2	0,2	0,0	-1,6	1,7	-2,0	7,0	-0,2	-2,1	0,4
Førde	-0,1	0,0	-0,5	-1,8	1,7	-0,7	0,3	-1,2	1,9	-0,1	0,1	1,3	0,4
Årdal	2,5	-4,1	-0,3	-1,0	-1,9	1,0	0,4	6,0	4,0	-1,4	-0,7	-2,5	0,4
Aurland	1,4	-0,5	-0,5	0,9	0,1	0,1	-0,7	0,3	1,0	1,0	-0,2	0,3	0,3
Sølund	4,0	-3,5	-4,1	-1,4	0,5	1,9	2,0	0,0	-0,2	2,9	-0,7	-1,8	0,2
Gloppen	0,1	1,0	1,6	-0,3	0,0	-0,8	0,3	0,6	1,0	0,6	-0,6	0,0	0,2
Fjaler	0,0	-0,4	0,4	-0,2	0,4	1,0	1,0	-1,0	-0,6	-0,7	-0,3	1,4	0,1
Bremanger	-1,4	-3,0	1,8	-2,9	-0,4	-2,6	2,3	1,3	-3,2	0,8	0,1	1,7	0,1
Stryn	-0,2	0,4	0,8	1,8	0,2	-0,5	0,1	-1,6	2,1	0,4	-1,3	0,6	0,1
Leikanger	0,3	-1,5	-0,8	-1,1	0,1	0,1	0,3	-1,2	1,2	1,1	-0,3	-0,6	0,0
Naustdal	1,0	0,6	-1,1	-0,3	-0,3	0,6	-0,4	0,1	0,1	-0,4	-0,5	0,6	0,0
Sogndal	0,0	-1,8	1,0	0,7	0,1	0,4	-0,6	0,3	-0,6	-0,6	0,1	0,3	0,0
Selje	-2,4	-6,0	-4,5	0,0	0,8	-2,1	0,8	-1,5	2,4	-0,8	0,6	-0,3	0,0
Eid	1,6	-2,3	-0,4	-0,9	1,7	-0,7	-0,5	0,2	-1,4	0,2	-0,4	0,3	-0,2
Flora	-1,3	0,7	-2,9	-2,3	2,4	0,2	-0,2	0,6	-0,3	-2,4	1,3	-0,4	-0,2
Lærdal	1,5	4,4	1,8	-1,2	-7,4	-0,5	-0,6	0,1	0,0	2,0	-0,8	0,8	-0,2
Vik	-0,1	-0,3	2,3	-0,8	0,8	0,6	-2,0	1,4	0,6	0,8	-0,7	-2,4	-0,3
Jølster	0,9	-0,7	-1,7	-0,5	-2,0	1,5	-0,5	-0,2	-0,4	-0,6	-0,4	0,1	-0,3
Gaular	-1,0	1,4	-0,4	-3,1	0,6	0,5	-0,5	-0,9	1,8	-1,3	-1,9	-0,6	-0,6
Askvoll	0,5	0,1	-0,8	-0,9	3,1	1,5	-6,4	-1,0	-1,1	-0,9	0,1	0,0	-0,7
Vågsøy	-1,1	2,1	-1,4	-4,8	-1,4	-5,9	4,0	-1,0	1,2	2,1	-2,1	-2,1	-0,7
Høyanger	2,0	2,7	-0,6	0,5	-1,5	-2,7	1,5	-4,5	-10,6	0,1	-4,7	3,8	-2,0

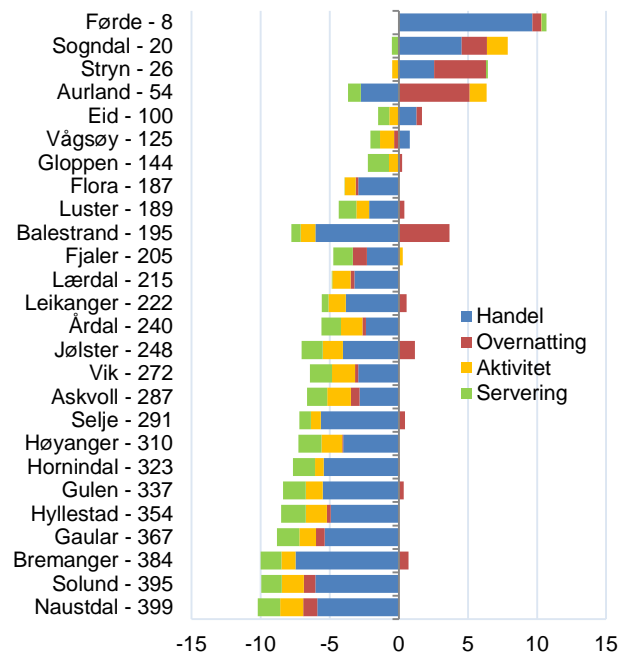
I tabellen over ser vi den bransjejusterte veksten i basisnæringene år for år. Mange kommuner i Sogn og Fjordane har hatt en bra utvikling i basisnæringene, når vi korrigerer for bransjestrukturen.

Årdal hadde spesielt god utvikling i 2008 og 2009, men har hatt en forholdsvis svak utvikling de tre siste årene. I 2012 var den bransjejusterte utviklingen i basisnæringene svakest i fylket, og bidro til en nedgang i samlet sysselsetting i kommunen på 2,5 prosent.

2.2 Besøksattraktivitet

Figur 21 viser besøksoverskuddet i de ulike underkategoriene av besøksnæringene i alle kommunene i Sogn og Fjordane i 2012. Kommuner som Førde, Sogndal og Stryn har stort besøksoverskudd.

Årdal har besøksunderskudd i alle deler av besøksnæringene, men underskuddet er ikke spesielt stort. Det er også naturlig, ettersom Årdal ligger forholdsvis isolert geografisk. Steder med størst besøksunderskudd ligger gjerne inntil en by eller regionalt senter.

Figur 21: Overskudd av de ulike besøksnæringene som prosent av samlet sysselsetting i 2012. Rangering blant landets kommuner mht. besøksoverskudd ved siden av kommunenavnet.

Tabell 5 viser vekstimpulser fra besøksnæringene i kommunene i Sogn og Fjordane de siste ti årene. Disse vekstimpulsene er dekomponert i befolkningseffekt og endring i besøksoverskudd.

Befolkningseffekten er positiv dersom kommunen har hatt større befolkningsvekst enn Norge. Ingen av kommunene i Sogn og Fjordane har hatt det i de siste ti årene, dermed har befolkningsutviklingen bidratt negativt i alle kommunene. I Årdal har befolkningsutviklingen bidratt til at besøksnæringene har fått 1,4 prosent lavere vekst, målt i prosent av samlet sysselsetting i kommunene, enn besøksnæringene i landet som helhet.

Besøksnæringene i Årdal har også hatt en svak utvikling etter at vi har kompensert for svak befolkningsutvikling. Besøksunderskuddet har blitt større, tilsvarende 1,3 prosent av samlet sysselsetting i kommunen.

Tabell 5: Vekstimpuls fra besøksnæringene, dekomponert i befolkningseffekt og besøksoverskudd. Rang for vekst i besøksoverskudd blant de 428 kommunene til venstre.

Rang	Kommune	Vekstimpuls	Befolkningseffekt	Besøksoverskudd
69	Stryn	1,0	-1,2	2,3
73	Askvoll	-0,2	-2,3	2,2
77	Fjaler	0,7	-1,5	2,2
85	Førde	1,3	-0,7	2,0
115	Balestrand	-1,2	-2,6	1,4
132	Luster	0,4	-0,8	1,2
201	Naustdal	-0,1	-0,5	0,4
208	Sogndal	-0,5	-0,8	0,3
212	Selje	-1,7	-1,9	0,2
215	Solund	-1,5	-1,7	0,1
217	Eid	-0,9	-1,0	0,1
227	Gulen	-1,6	-1,7	0,0
259	Vågsøy	-2,3	-2,1	-0,2
268	Aurland	-3,0	-2,6	-0,4
270	Gloppen	-1,8	-1,4	-0,4
276	Høyanger	-2,7	-2,2	-0,5
289	Gaular	-1,2	-0,4	-0,8
310	Flora	-1,8	-0,7	-1,1
334	Årdal	-2,7	-1,4	-1,3
341	Hyllestad	-2,8	-1,5	-1,3
357	Leikanger	-2,3	-0,8	-1,5
365	Bremanger	-3,3	-1,6	-1,7
372	Jølster	-2,4	-0,6	-1,7
391	Vik	-4,2	-2,0	-2,2
397	Lærdal	-3,3	-1,0	-2,3
415	Hornindal	-4,0	-0,7	-3,4

2.2.1 Vekstimpulser fra endring i besøksoverskudd

Vi så på forrige side at besøksnæringene i Årdal har bidratt til sysselsettingsnedgang, som følge av at besøksunderskuddet har økt.

I tabellen under kan vi se hvilke vekstimpulser endringer i besøksoverskuddet har gitt år for år.

Tabell 6: Endringer i besøksoverskudd årlig, som andel av samlet sysselsetting, 2001 – 2012. Siste kolonne viser progressivt gjennomsnitt. Rangering blant landets kommuner mht. progressivt gjennomsnitt til venstre.

Rang	Kommune	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt
20	Sogndal	-1,6	1,3	-1,7	1,6	-0,7	0,3	0,3	-0,3	-0,5	1,0	1,1	0,9	0,4
65	Fjaler	0,9	0,1	-0,4	0,8	-1,0	-0,2	0,5	0,7	0,3	-0,1	0,5	0,4	0,2
90	Stryn	-0,2	-1,1	0,2	1,5	0,6	-0,5	1,3	-0,8	-0,6	-0,1	2,7	-1,3	0,2
112	Balestrand	-2,5	1,7	-1,1	1,4	-2,6	-0,6	1,6	0,7	-0,6	-0,6	2,9	-1,2	0,2
123	Førde	-0,5	-0,5	0,2	1,1	0,3	1,5	3,9	-0,7	-1,1	0,0	0,2	-1,3	0,1
155	Luster	-0,8	-0,3	0,2	0,5	0,0	1,1	-0,5	0,7	-0,9	0,7	0,2	-0,4	0,1
156	Naustdal	-0,7	0,8	-0,3	0,0	0,5	0,1	-0,3	-0,8	0,9	-0,3	-0,1	0,5	0,1
178	Vågsøy	-0,1	0,8	-0,7	0,3	-0,5	-0,7	0,2	0,3	-0,5	0,2	0,3	0,4	0,1
238	Selje	-0,5	0,0	-0,2	0,5	-1,1	-0,1	1,2	-1,5	0,1	-0,3	0,5	0,3	0,0
241	Askvoll	-0,4	0,9	0,7	0,1	-0,5	-0,3	0,6	-0,3	0,0	0,6	0,0	-0,5	0,0
262	Gaular	-0,7	1,3	-0,2	-0,2	0,1	0,1	-0,2	1,5	-2,0	1,1	-1,0	0,5	0,0
279	Solund	1,1	0,0	-0,7	-0,7	0,9	0,5	0,7	0,0	-2,1	0,9	-0,7	0,4	-0,1
300	Eid	0,4	0,6	-0,4	0,9	0,8	1,1	-0,5	0,2	-0,8	-0,1	0,3	-0,8	-0,1
309	Hornindal	1,4	-0,6	-0,8	-0,7	-0,8	-1,1	0,6	0,3	-0,4	-0,2	-0,2	0,4	-0,1
321	Gulen	0,2	0,5	-0,3	0,3	-0,6	-0,1	0,2	1,5	-0,5	-1,4	0,2	-0,2	-0,1
328	Leikanger	0,4	1,2	0,6	0,3	-1,5	0,0	-0,6	0,7	-0,7	-0,2	0,9	-0,6	-0,1
329	Hyllestad	0,3	0,3	-0,5	0,4	-1,2	-0,3	-0,8	0,9	-0,5	0,8	-1,2	0,4	-0,1
334	Bremanger	-0,2	1,4	-0,6	-0,4	-1,0	0,0	0,1	-0,7	0,1	0,6	0,4	-0,7	-0,1
339	Gloppen	-0,4	-0,8	0,1	1,7	-0,5	-1,1	0,3	0,2	-1,4	0,5	0,5	-0,6	-0,1
355	Årdal	0,7	-0,1	-0,1	-0,1	0,2	-1,3	0,8	-0,6	0,0	0,3	0,1	-0,7	-0,2
370	Flora	0,9	-0,5	0,2	0,1	-0,3	-0,2	1,2	0,6	-0,5	0,0	-0,1	-1,4	-0,2
371	Vik	-0,1	1,1	-0,8	0,3	0,1	-0,5	0,9	-1,5	-0,6	0,0	-0,8	0,7	-0,2
387	Jølster	0,7	1,5	-0,5	1,3	0,1	-0,3	1,5	-2,8	-0,1	1,3	-0,2	-1,4	-0,3
389	Høyanger	-0,3	0,0	0,7	-0,5	-0,7	1,0	-0,5	-0,2	-0,9	-0,3	0,3	-0,7	-0,3
406	Lærdal	0,7	1,1	0,1	1,4	-1,9	2,1	-1,2	-1,3	0,3	-0,6	1,3	-2,1	-0,4
408	Aurland	0,9	-4,4	1,4	-0,2	-0,8	-0,1	1,1	0,8	-0,5	-1,6	2,4	-3,3	-0,4

Vekstimpulsene fra endringer i besøksoverskuddet i Årdal har variert fra år til år. I sum har impulsene vært negative, og bidratt til en nedgang i sysselsettingen i Årdal tilsvarende 0,2 prosent årlig. Rangeringen til Årdal med hensyn til vekstimpulser fra besøksnæringene er 355 av 428 kommuner. Det plasserer Årdal blant de 100 kommunene i landet med svakest utvikling i besøksnæringene, etter at vi har justert for effekten av befolkningsendringene.

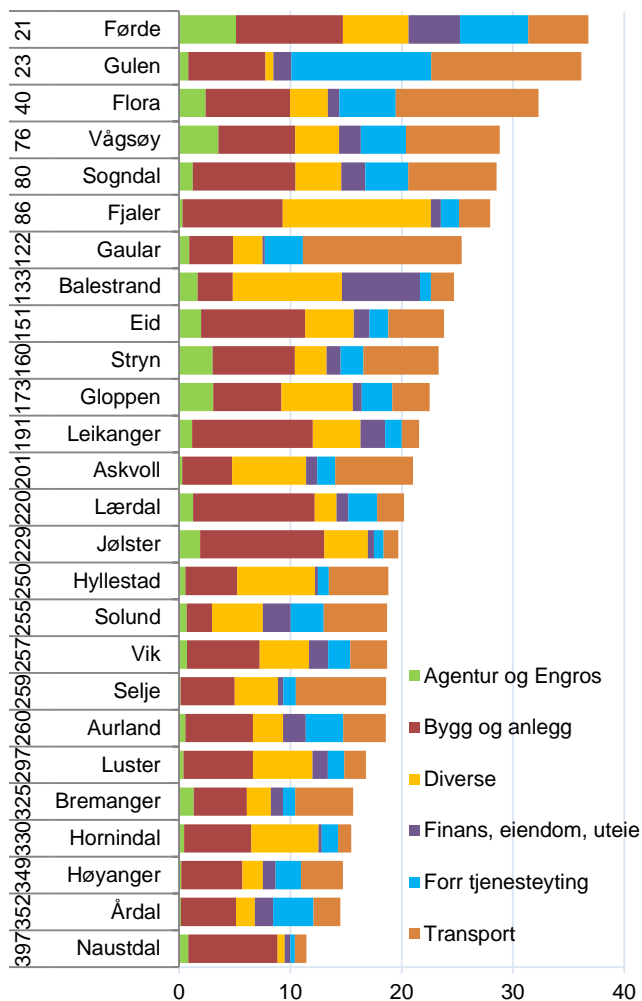
Mange kommuner i Sogn og Fjordane har hatt en negativ utvikling i besøksoverskuddet de siste årene.

2.2.2 De regionale næringene

Selv om de regionale næringene er jevnere fordelt mellom kommuner enn basisnæringer, er det likevel ganske stor forskjell på andelen som de regionale næringene utgjør av sysselsettingen i kommunene.

Det er typisk at kommuner som har funksjon som regionale sentra har en høy andel av de regionale næringene. Førde har høyest nivå av de regionale næringene i Sogn og Fjordane.

Årdal har en svært lav andel av de regionale næringene, bare Naustdal har en lavere andel av kommunene i Sogn og Fjordane.

Figur 22: Nivå regionale næringer, målt som arbeidsplasser i prosent av samlet sysselsetting i kommunene i Sogn og Fjordane i 2012.

I tabell 7 ser vi hvordan den normaliserte veksten, det vil si vekst utover landsgjennomsnittet, har utviklet seg i kommunene i Sogn og Fjordane de siste ti årene. Videre ser vi hvordan den normaliserte veksten kan dekomponeres i bransjeeffekt og bransjustert vekst. Dette er den samme metoden vi brukte for basisnæringer. Bransjeeffekten betyr ikke så mye for de regionale næringene som for basisnæringene. Utviklingen er jevnere mellom de ulike bransjene i de regionale næringene, og arbeidsplassene er også jevnere fordelt mellom kommunene.

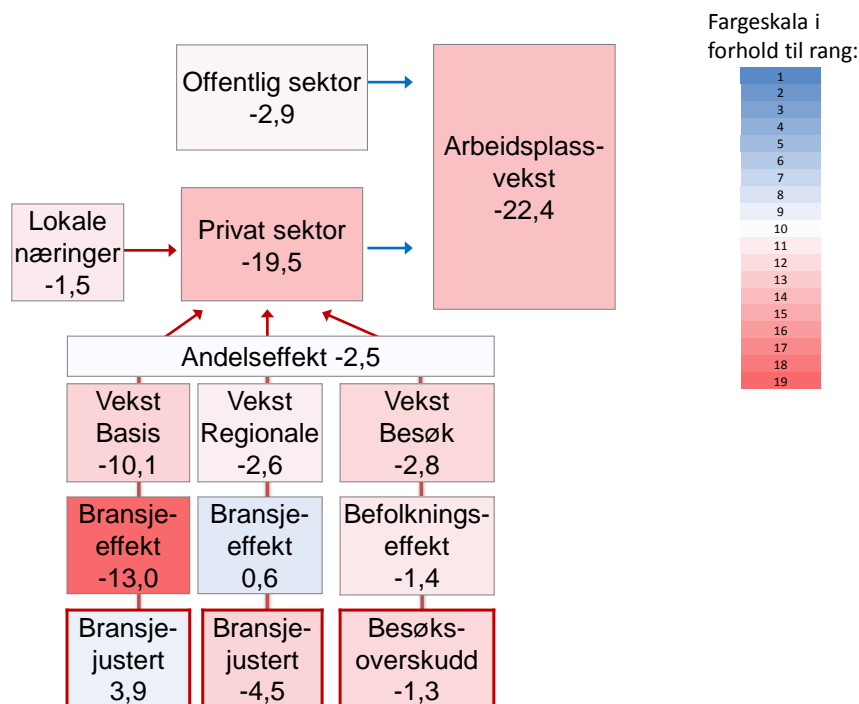
Årdal har hatt en forholdsvis sterk relativ nedgang i antall arbeidsplasser i de regionale næringene de siste ti årene. Det skyldes ikke bransjestrukturen, som har vært svakt positiv. Den bransjusterte utviklingen i de regionale næringene i Årdal er svakest av alle kommunene i fylket.

Tabell 7: Normalisert vekst i de regionale næringene, målt som differanse mellom veksten lokalt og veksten nasjonalt i den siste tiårsperioden, dekomponert i bransjeeffekt og bransjustert vekst. Rangering blant landets kommuner mht. bransjustert vekst i de regionale næringene.

	Kommune	Normalisert vekst	Bransjeeffekt	Bransjustert vekst
4	Gulen	17,2	-1,1	18,5
64	Gaular	2,3	-1,8	4,2
70	Jølster	5,0	1,1	3,8
81	Balestrand	3,0	-0,5	3,5
91	Eid	3,5	0,3	3,1
132	Flora	0,8	-0,9	1,7
141	Gloppen	1,6	0,1	1,5
153	Aurland	1,4	0,2	1,2
165	Vågsøy	0,3	-0,8	1,0
172	Selje	0,2	-0,7	0,9
177	Solund	-0,6	-1,4	0,8
180	Fjaler	0,5	-0,3	0,8
200	Askvoll	-0,1	-0,4	0,3
224	Hornindal	0,5	0,7	-0,2
229	Vik	-0,1	0,2	-0,3
248	Naustdal	0,5	1,1	-0,6
294	Høyanger	-1,7	0,0	-1,6
307	Sogndal	-2,0	-0,1	-1,9
313	Bremanger	-2,2	-0,2	-2,0
329	Stryn	-2,5	-0,2	-2,3
339	Lærdal	-1,3	1,3	-2,6
348	Førde	-2,6	0,2	-2,8
349	Leikanger	-0,4	2,2	-2,8
370	Hyllestad	-3,1	0,4	-3,5
379	Luster	-3,5	0,3	-3,8
389	Årdal	-3,9	0,6	-4,5

2.2.3 Oppsummering bedrifts og besøksattraktivitet

I figuren under er analysen av arbeidsplassutviklingen i Årdal illustrert.

Figur 23: Arbeidsplassutvikling i Årdal beregnet de ti siste årene, som prosent av sysselsetting, og dekomponert.

I figuren over ser vi at den svake arbeidsplassutviklingen i Årdal i hovedsak skyldes svak vekst i næringslivet. Både basisnæringer, regionale næringer og besøksnæringsene har utviklet seg svakt, men den svake utviklingen i basisnæringsene får størst betydning, fordi basisnæringsene har en mye større andel i Årdal enn besøksnæringsene og de regionale næringsene.

Den svake utviklingen i basisnæringsene skyldes at basisnæringsene i Årdal er konsentrert til bransjer som har hatt nedgang i antall arbeidsplasser i Norge de siste ti årene. Når vi justerer for bransjestrukturen i basisnæringsene i Årdal, har nedgangen faktisk vært mindre enn forventet ut ifra bransjestrukturen.

I de regionale næringsene har bransjestrukturen egentlig vært positiv, men det har vært en mye svakere utvikling i antall arbeidsplasser i de regionale næringsene enn bransjestrukturen tilsier.

Besøksnæringsene har blitt noe hemmet av svak befolkningsvekst, men har også utviklet seg svakt når vi har kompensert for befolkningsutviklingen.

Årsaken til den svake arbeidsplassutviklingen i Årdal er dermed først og fremst en svært uheldig bransjestruktur i basisnæringsene, og dernest at de regionale næringsene og besøksnæringsene har utviklet seg svakere enn bransjestruktur og befolkningsveksten skulle tilsi.

3. Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

Et svært viktig forhold for alle kommuner er hvordan arbeidsmarkedet i kommunen er integrert med arbeidsmarkedet utenfor kommunen. Dette kommer til uttrykk gjennom ut- og innpendling til andre kommuner som er innenfor praktisk pendlingsavstand.

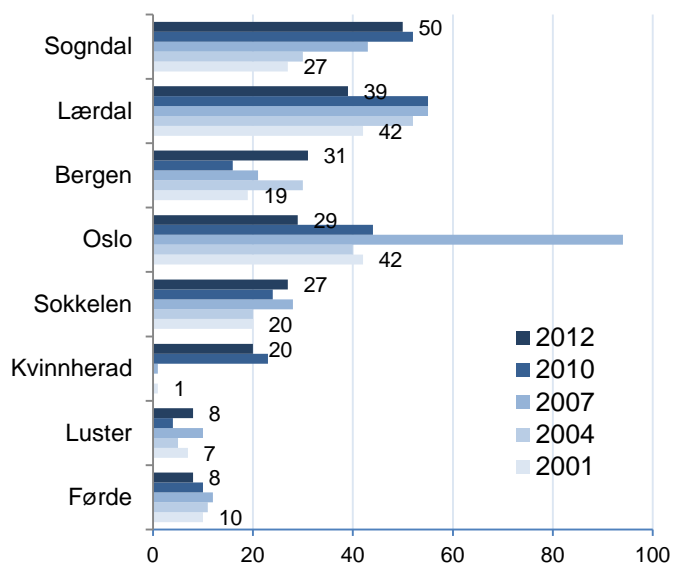
3.1 Utpendling

Sogndal har blitt den viktigste utpendlingskommunen for Årdal. Det var 50 personer bosatt i Årdal som hadde sitt arbeid i Sogndal i 2012. Det er 39 personer som pendler til Lærdal, her har antall utpendlere sunket. Dette er i tråd med arbeidsplassutviklingen, der Sogndal har hatt vekst, mens Lærdal har hatt nedgang.

Det er også registrert pendlere til Bergen og Oslo, men det er neppe dagpendlere, men antakelig en del studenter med arbeid.

Det er 27 personer med arbeidssted på Sjøkkelen.

Ellers er det lite utpendling.

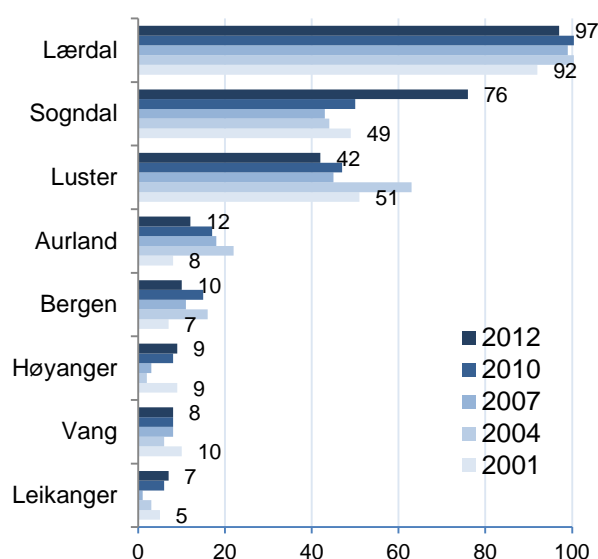
Figur 24: Pendling ut av Årdal, antall personer.

3.2 Innpendling

Det er hovedsakelig Lærdal, Sogndal og Luster som har pendling til Årdal.

Antallet pendlere som bor i Sogndal har økt en del i det siste året, mens det er færre som pendler fra Luster.

Det er lite pendling inn til Årdal fra andre kommuner.

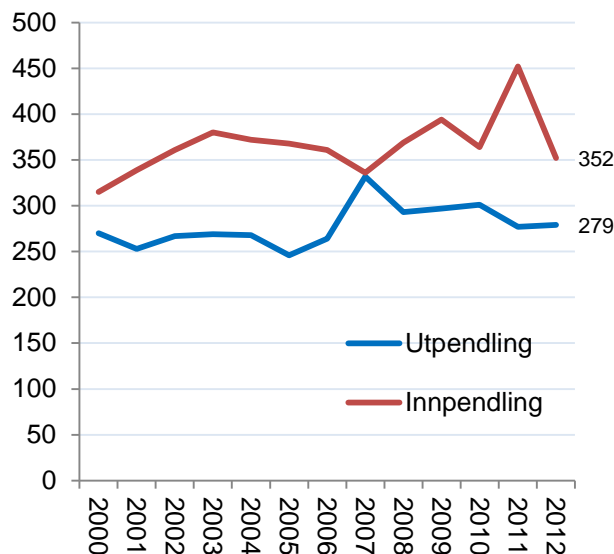

Figur 25: Pendling inn til Årdal, antall personer.

3.3 Samlet pendling

På slutten av 2012 var det 352 personer som pendlet inn til Årdal, mens det var 279 som bodde i Årdal og som pendlet ut.

Det var et hopp i den registrerte innpendlingen til Årdal i 2011, som kanskje ikke var reelt, ettersom antallet i 2012 falt tilbake igjen.

Figur 26: Antall som bor i Årdal og pendler ut, og antall som bor utenfor Årdal og pendler inn fra 2000 til 2012.

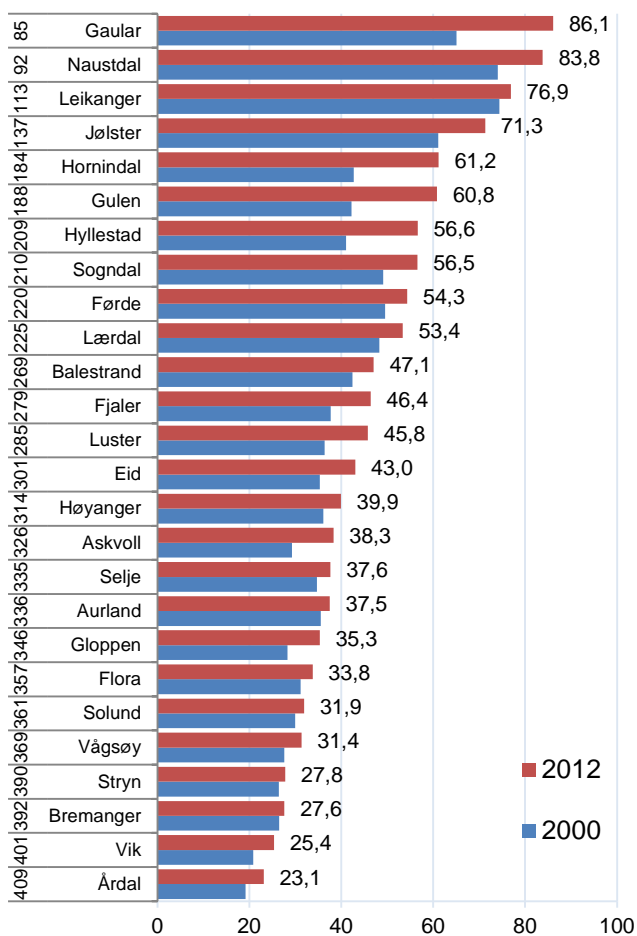
3.4 Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjon er et mål for hvor sterkt arbeidsmarkedet på et sted er integrert med arbeidsmarkedet utenfor stedet gjennom inn- og utpendling. Det kan vi måle gjennom å legge sammen den prosentvise andelen av de sysselsatte på stedet som pendler ut med andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til.

Årdal har en liten andel av sysselsatte som pendler ut, samtidig med at det er en liten andel av arbeidsplassene som det pendles inn til. Årdal har dermed svært lav arbeidsmarkedsintegrasjon, og lavest av alle kommunene i Sogn og Fjordane.

Rangeringsnummeret for arbeidsmarkedsintegrasjon er 409 av 428 kommuner i landet.

Dermed er Årdal en geografisk isolert kommune, som betyr at de i liten grad kan utnytte arbeidsmarkedet i andre kommuner. Det øker sårbarheten, og avhengigheten av å skape lokale arbeidsplasser for å bevare bosettingen.

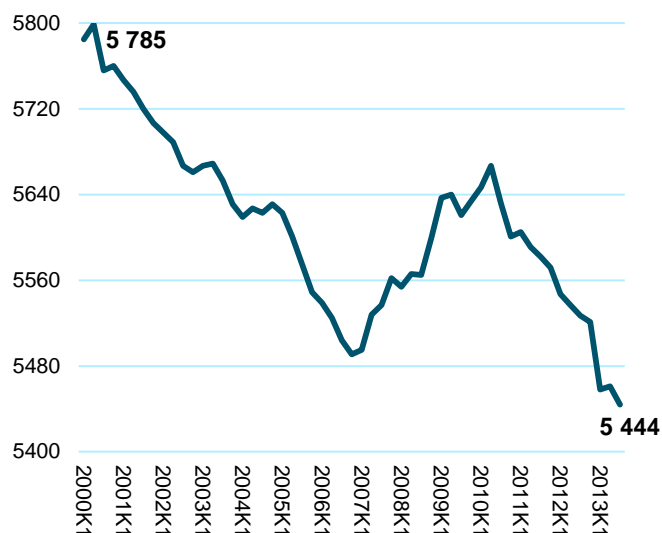
Figur 27: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Sogn og Fjordane i 2000 og 2012.

4. Befolkning

Befolkningsutviklingen er den mest betydningsfulle indikatoren for regional utvikling. Befolkningsutviklingen oppsummerer totaliteten i den regionale utviklingen, og er et resultat av vekst i arbeidsplasser i privat og offentlig virksomhet, attraktivitet og beliggenhet.

4.1 Folketallet

Folketallet i Årdal har gått i bølger siden 2000. Fra 2000 til 2007 var det en ganske jevn og sterk nedgang, deretter økte folketallet fram til begynnelsen av 2010. Detter det har folketallet igjen begynt å synke ganske sterkt. Ved utgangen av tredje kvartal 2013 var folketallet i Årdal 5 444.

Figur 28: Folketallet i Årdal ved utgangen av hvert kvartal siden 2000.

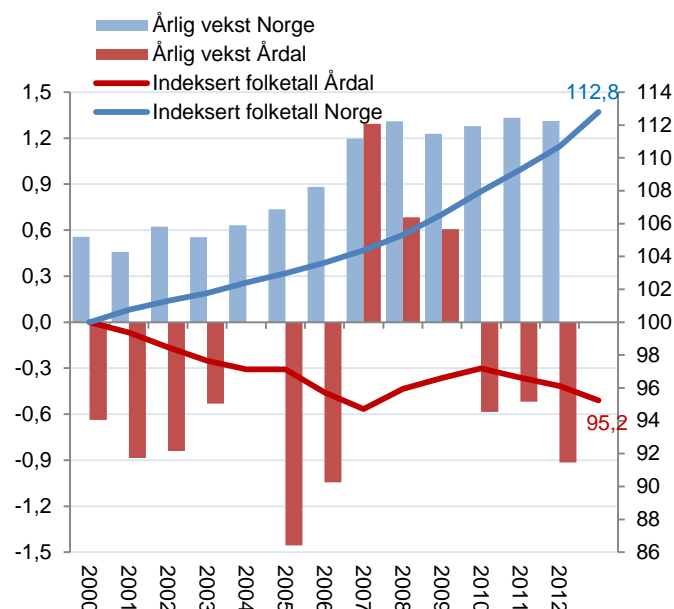
I figur 29 ser vi den årlige veksten i Årdal og i Norge i perioden 2000 til 2013. Stolpene viser den årlige veksten, mens linjene viser den indekserte veksten, der 2000-nivået er satt til å være lik 100.

Vi ser at 2007 var et svært godt år i Årdal, da befolkningsveksten av høyere enn veksten på landsbasis. I 2008 og 2009 var det også befolkningsvekst i Årdal.

De siste tre årene har det vært nedgang i befolkningen igjen, og i 2012 var nedgangen omtrent 0,9 prosent av folketallet. Bare i årene 2005 og 2006 har det vært større nedgang siden 2000.

Siden 2000 har befolkningen i Årdal sunket med omtrent fem prosent.

I resten av denne rapporten skal vi analysere utviklingen i mer detalj, for å finne forklaringer til denne utviklingen.

Figur 29: Utvikling i folketall og årlig vekst i folketall i Årdal og Norge fra 2000 til 2013. Venstre akse viser årlig vekst (stolpene), mens høyre akse viser indeksert vekst (linjene).

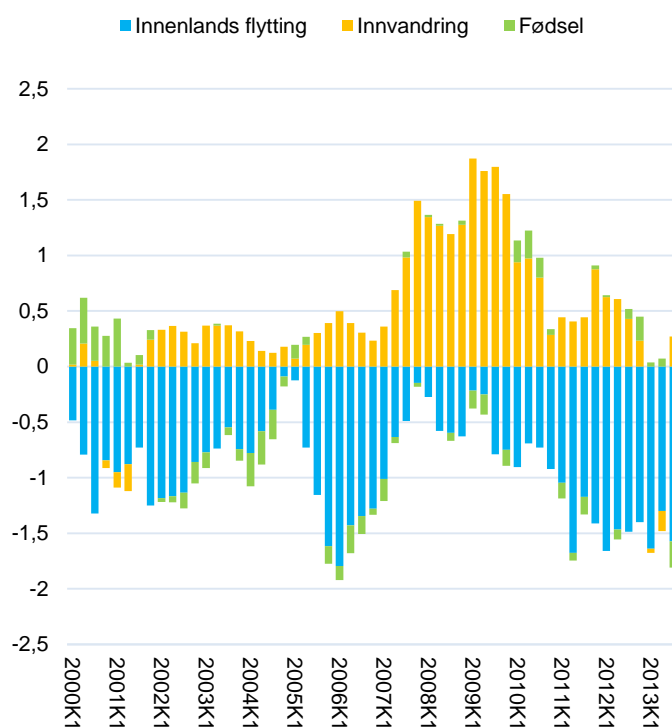
4.2 Befolkningsutviklingen dekomponert

Endringene i befolkningen kan splittes opp i tre komponenter: Innenlands nettoflytting, netto innvandring og fødselsoverskudd. I figur 30 har vi illustrert hvordan disse tre komponentene har bidratt til befolkningsveksten for Årdal.

Fødselsoverskuddet har vekslet på å være positivt og negativt, men har verdier ganske nært null i hele perioden.

Innvandringen var høy i perioden 2007 til 2010. Etter det har innvandringen til Årdal falt ganske mye, og i noen perioder har det til og med vært netto utvandring.

Innenlandsk flytting fra andre kommuner har vært negativ i hele perioden. Den innenlandske nettoflyttingen har utviklet seg ganske negativt etter 2009.

Figur 30: Prosentvis endring i befolkningen i Årdal for hvert kvartal etter 2000, dekomponert.

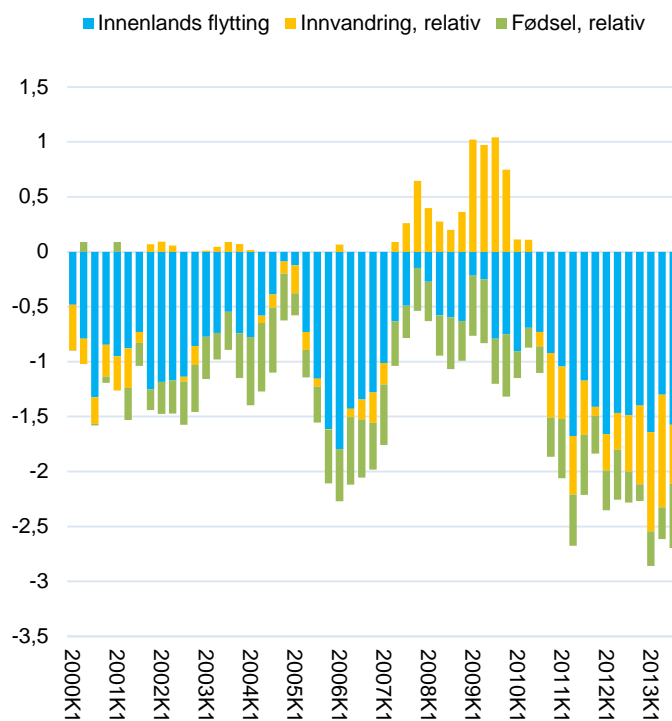
4.3 Relativ utvikling

Det er interessant å se på hvordan befolkningsutviklingen på et sted avviker fra gjennomsnittet for Norge. Det kaller vi relativ utvikling, og tallene for Årdal er vist i figur 31. Figuren viser hvordan de ulike komponentene i befolkningsutviklingen i Årdal avviker fra landsgjennomsnittet.

I denne figuren ser vi ganske klart at Årdals relative utvikling i forhold til resten av landet er inne i en ganske negativ trend. Befolkningsnedgangen i absolutte tall har vært sterkere tidligere, men ettersom veksten på landsbasis har blitt sterkere, blir den relative forskjellen større og større.

Resten av landet har et positivt fødselsoverskudd, og langt høyere innvandring enn Årdal. Dermed bidrar alle de tre komponentene til at Årdal får en svakere befolkningsutvikling enn resten av landet.

De tre siste perioden i denne figuren er fra de tre første kvartalene i 2013. Når de viser at utviklingen er mer negativ enn tidligere, er det et litt illevarslende tegn, og betyr antakelig at arbeidsplassutviklingen i Årdal i 2013 har vært dårlig. Om det er tilfelle får vi først svar på i juni 2014.

Figur 31: Relativ vekst, dvs. differanse mellom prosentvis vekst i Årdal og Norge, 2000-2013, dekomponert.

4.4 Relativ flytting

Videre i denne rapporten vil vi fokusere spesielt på nettoflyttingen til steder inkludert innvandring, fordi denne størrelsen er den viktigste indikatoren for steders samlede attraktivitet. Det er mest praktisk å se på den relative nettoflyttingen, der vi trekker fra Norges samlede netto innvandring.

Tabell 8: Relativ nettoflytting inkludert innvandring til kommuner i Sogn og Fjordane, 2000-2012. Nest siste kolonne viser progressivt gjennomsnitt. Siste kolonne viser trenden, dvs. retningen på verdiene de siste årene. Rangering blant landets kommuner mht. progressivt gjennomsnitt til venstre.

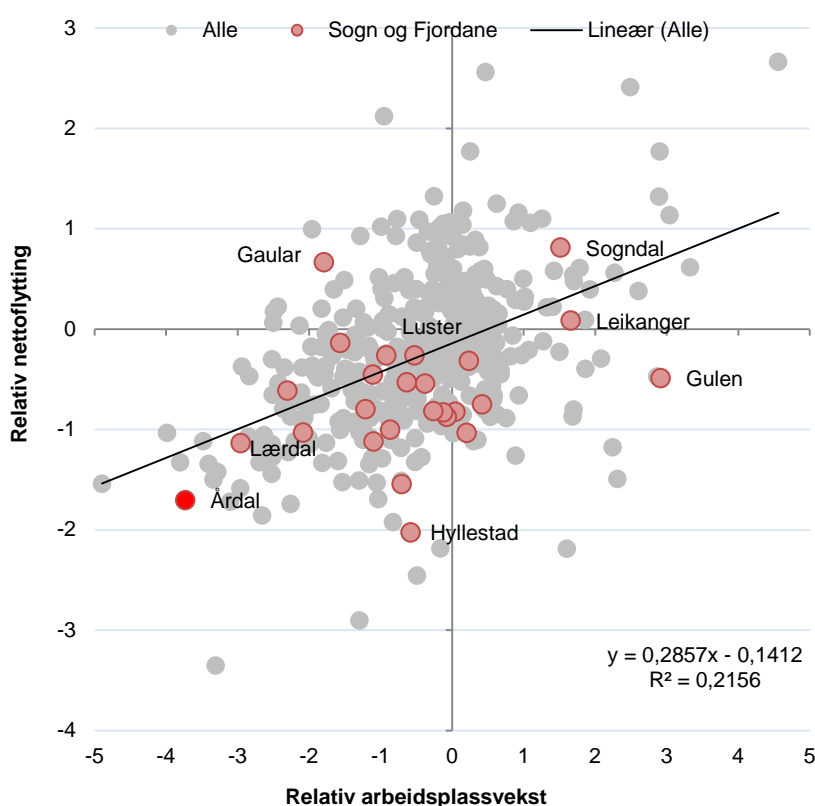
Rang	Kommune	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prog snitt	Trend
84	Sogndal	-1,3	-1,5	0,1	-0,5	0,6	-0,6	-1,5	-0,2	-0,6	-0,3	0,6	1,3	0,5	0,1	0,14
94	Gaular	-0,7	-1,2	-1,0	-0,8	-1,6	0,2	-2,2	0,1	-0,1	-0,3	-0,2	0,9	1,3	0,1	0,24
210	Luster	-1,2	0,4	-0,9	-0,3	-0,3	-1,3	-0,5	-1,3	-1,1	0,8	0,5	-0,9	-0,4	-0,4	0,05
212	Førde	0,0	-0,2	0,0	0,4	-0,8	0,2	-0,3	-0,4	-0,4	-0,4	-0,7	-1,2	0,2	-0,4	-0,05
214	Jølster	-0,3	-0,4	-0,9	-1,8	-0,3	-1,1	-0,3	-1,0	-0,1	-0,3	-0,2	-0,6	-0,2	-0,4	0,11
223	Stryn	1,2	-1,2	-0,3	0,6	-0,6	-1,8	-1,8	-0,1	-0,1	0,6	-0,5	-0,5	-0,6	-0,5	0,02
233	Leikanger	-0,3	-0,9	-1,3	-0,4	0,8	-1,3	-0,8	-1,9	-2,4	0,2	0,9	-0,6	-0,1	-0,5	0,04
282	Bremanger	-0,7	-1,3	-0,5	-0,4	-1,4	-1,7	-1,5	-1,7	-0,3	-0,2	-0,9	-1,1	0,7	-0,7	0,13
290	Hornindal	-0,3	-1,2	-1,0	-0,3	-0,2	-0,6	-0,8	-0,2	0,1	-1,1	-3,2	-0,1	0,2	-0,7	-0,05
299	Fjaler	-0,2	0,0	-0,2	-0,7	0,2	-1,6	-0,8	-0,9	-1,0	-0,1	0,9	-3,5	0,4	-0,7	-0,01
319	Aurland	-0,4	-0,6	-1,8	0,8	-1,7	-3,1	-1,0	-2,1	-1,4	-0,8	-0,3	0,7	-0,8	-0,8	0,11
322	Eid	-0,6	-1,2	-0,3	-0,3	-1,0	-0,1	-0,3	-0,9	-1,1	-1,1	-0,3	-0,4	-1,6	-0,8	-0,07
326	Lærdal	0,1	-0,9	-0,5	-0,6	-1,1	-0,3	-0,5	-0,6	0,0	-0,8	0,1	-1,6	-1,9	-0,8	-0,09
327	Vågsøy	-1,5	-0,9	-1,1	-1,3	-1,9	-1,9	-1,8	-1,7	-1,3	-0,6	-0,2	0,4	-1,0	-0,8	0,19
332	Flora	-0,3	-0,4	-0,3	-1,3	-0,6	-0,7	-1,6	-0,4	-1,3	0,0	-1,4	-0,7	-0,9	-0,9	0,02
338	Gloppen	-1,5	0,0	0,0	-0,5	0,3	-0,9	-1,5	-1,6	-1,3	-0,4	-0,5	-1,2	-0,8	-0,9	-0,04
361	Gulen	-0,4	-0,2	-0,4	0,0	-0,6	-1,6	-0,7	-2,8	-3,3	0,3	-0,2	-0,4	-0,9	-1,0	0,02
362	Naustdal	-0,2	0,1	-1,4	-2,0	-1,4	-0,2	-2,4	-0,8	-1,3	-0,4	-0,6	-0,7	-1,4	-1,0	0,09
365	Solund	-2,2	-0,9	-1,8	0,0	-2,2	0,3	-1,0	0,0	-0,1	-0,7	-1,1	-2,0	-1,5	-1,0	-0,11
376	Årdal	-1,1	-1,2	-1,0	-0,7	-0,2	-1,7	-1,6	0,5	-0,3	-0,1	-1,5	-1,5	-2,1	-1,1	-0,11
379	Vik	-0,9	-0,7	-0,4	0,2	-0,4	-1,2	-1,1	-1,7	-1,3	-0,9	-1,3	-0,9	-0,9	-1,1	-0,08
392	Askvoll	0,5	-1,4	-1,5	-1,4	-0,7	-1,4	-1,2	-2,5	-1,8	-1,7	-0,2	-0,6	-1,0	-1,2	0,05
404	Hyllestad	0,4	-2,0	0,5	1,4	-1,8	-1,7	-0,5	0,5	-2,6	1,2	-1,7	-2,0	-2,3	-1,3	-0,20
407	Selje	-0,5	-1,1	-0,1	0,0	-2,1	-1,5	-2,0	-1,9	-1,0	-2,3	-0,7	0,1	-1,9	-1,3	0,01
409	Balestrand	0,9	-1,9	-0,6	-2,5	-2,4	-1,7	-1,1	-2,8	-2,2	-0,9	-0,7	-0,9	-0,9	-1,3	0,19
412	Høyanger	-0,7	-0,6	-1,5	-1,2	-1,0	-1,8	-1,0	-1,5	-1,4	-2,4	-0,3	-2,1	-1,0	-1,4	-0,01

Den første kolonnen angir kommunenes rangering blant de 428 kommunene i landet med hensyn til progressivt gjennomsnitt, hvor tallverdien er i nest siste kolonne. Det progressive gjennomsnittet er et gjennomsnitt for de ti siste årene, hvor de siste årene er vektet høyere.

Årdal har sitt laveste nivå for relativ flytting i 2012. Den relative flyttingen har blitt stadig svakere de siste årene. Vi så på forrige side at de tre første kvartalene i 2013 fortsatte den negative trenden.

5. Bostedsattraktivitet

Flytting og arbeidsplassvekst er de dominerende størrelsene for å beskrive regional utvikling. Det er åpenbart en sterk positiv sammenheng mellom et steds nettoflytting og den samlede arbeidsplassveksten. Steder med sterk vekst i antall arbeidsplasser vil trekke til seg innflyttere, og da vil den sterke arbeidsplassveksten være en årsak til innflyttingen. Andre steder kan ha sterk innflytting uten arbeidsplassvekst i en periode, og da vil denne innflyttingen føre til arbeidsplassvekst i senere perioder. Flytting og arbeidsplassvekst vil dermed påvirke hverandre gjensidig.

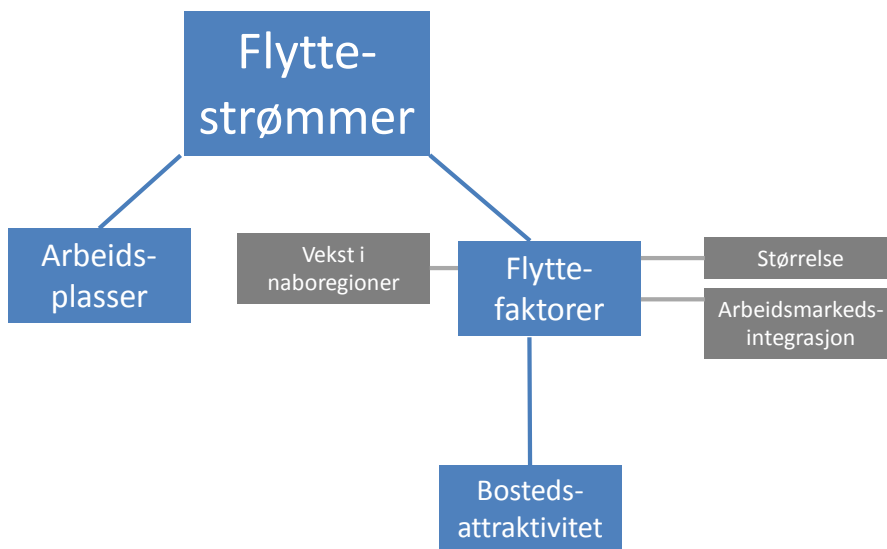
Figur 32: Kommunene i Norge i perioden 2010-2012 etter relativ nettoflytting og relativ arbeidsplassvekst. De rosa punktene viser kommunene i Sogn og Fjordane. Det røde punktet viser Årdal.

Figuren viser hvordan sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst har vært i kommunene i Norge i perioden 2010 til og med 2012. Streken viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene, og representerer forventet nettoflytting gitt nivået på arbeidsplassveksten. Sammenhengen er positiv, men mange kommuner har en nettoflytting som avviker ganske sterkt fra forventningsverdien.

Arbeidsplassveksten i Årdal er svakest av alle kommunene i fylket i denne treårsperioden, som vi ser ved at Årdal ligger lengst til venstre. Nettoflyttingen til Årdal er nest dårligst av kommunene også, og noe svakere enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Det er imidlertid andre forhold enn arbeidsplassvekst som påvirker flyttingen, som vi skal se nærmere på i de neste sidene.

5.1 Hva styrer flyttestrømmene?

Som vi så på forrige side, påvirker arbeidsplassveksten på et sted nettoflyttingen på en positiv måte. Men vi så også at noen steder har mye bedre flyttebalanse enn arbeidsplassveksten tilsier, mens andre har mye dårligere flyttebalanse. Det er dermed faktorer ved siden av arbeidsplassveksten på et sted som har stor betydning for flyttebalansen. Det er svært interessant å få avdekket hva de andre flyttefaktorene består i.

Figur 33: Faktorer som styrer flyttestrømmene.

I figuren over har vi definert tre strukturelle forhold som har en signifikant og positiv betydning for flyttebalansen til et sted, når effekten av arbeidsplassveksten er tatt hensyn til.

Det ene er stedets *befolkningsstørrelse*, som betyr at steder med en stor befolkning har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav befolkning. Det er et uttrykk for at steder med en høy konsentrasjon av folk virker tiltrekkende.

Derne ser vi at steder med høy *arbeidsmarkedsintegrasjon* har systematisk bedre flyttebalanse enn steder med lav. Det betyr at steder som ligger innenfor et større arbeidsmarked, og dermed har gode pendlingsmuligheter for befolkningen, får en gevinst i form av høyere netto innflytting. Arbeidsmarkedsintegrasjonen regnes ut ved å legge sammen den prosentvise andelen av de sysselsatte på stedet som pendler ut med den prosentvise andelen av arbeidsplassene på stedet som det pendles inn til.

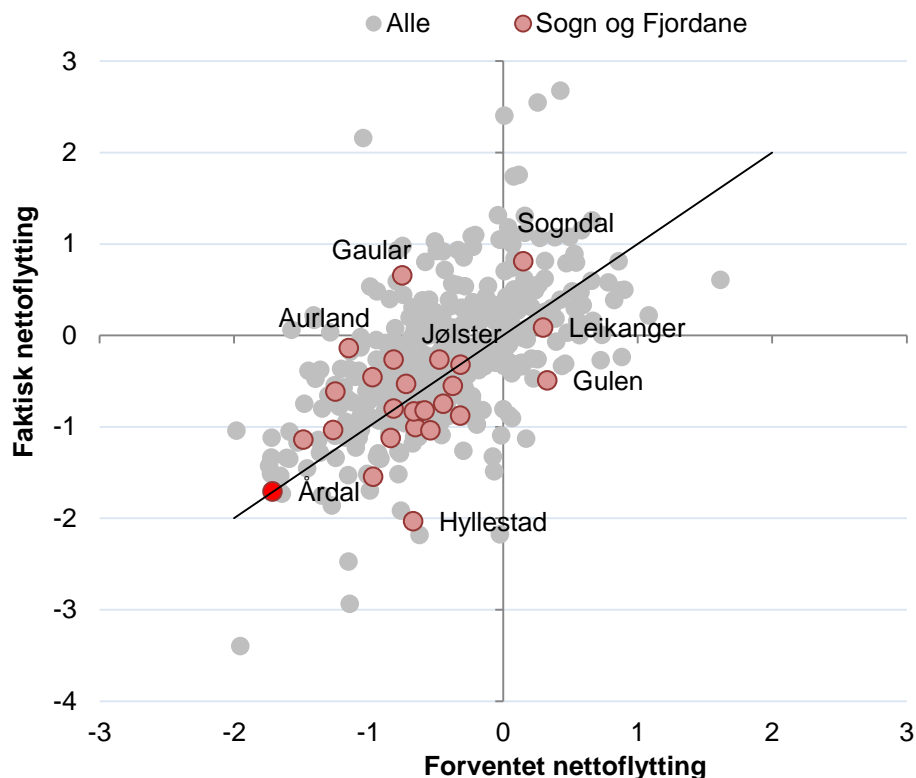
Den tredje strukturelle faktoren, *nabovekst*, er vekst i antall arbeidsplasser på omkringliggende steder som ligger innenfor pendlingsavstand. Dersom det er arbeidsplassvekst i nabokommunene, vil dette føre til høyere netto innflytting.

Telemarksforskning har analysert hvordan disse faktorene påvirker nettoflyttingen i kommunene i Norge i en regresjonsanalyse med input av data fra 2001 til og med 2012. Når vi kjenner disse sammenhengene, kan vi analysere hvordan disse faktorene hver for seg og til sammen har påvirket nettoflyttingen i en bestemt kommune. Et steds *bostedsattraktivitet* blir målt som en restfaktor; avviket mellom den faktiske nettoflyttingen og den forventede nettoflyttingen når vi tar hensyn til stedets arbeidsplassvekst, arbeidsplassveksten i nabokommuner, befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Steder som har bedre nettoflytting enn forventet vil da bli karakterisert som attraktive som bosted. Slike steder har egenskaper som fører til høyere nettoflytting enn hva som er «statistisk normalt».

5.2 Bostedsattraktivitet

Vi har så langt i dette kapitlet vist at nettoflyttingen til en kommune eller region påvirkes positivt av arbeidsplassveksten på stedet. Det er en velkjent og nesten selvfølgelig sammenheng. Derne har vi vist at nettoflyttingen også påvirkes positivt av arbeidsplassvekst i nabokommuner eller naboregioner, at størrelsen på folketallet påvirker nettoflyttingen positivt og at også arbeidsmarkedsintegrasjonen målt med brutto inn- og utpendling påvirker nettoflyttingen i positiv retning. Dermed er det fire kjennetegn ved kommuner og regioner som har en påviselig statistisk positiv sammenheng med nettoflyttingen.

Vi kan da regne ut hvor stor nettoflytting en kommune er forventet å få, gitt disse fire størrelsene. I figuren under er forventet nettoflytting regnet ut for alle kommunene i landet, og sammenholdt med den faktiske nettoflyttingen

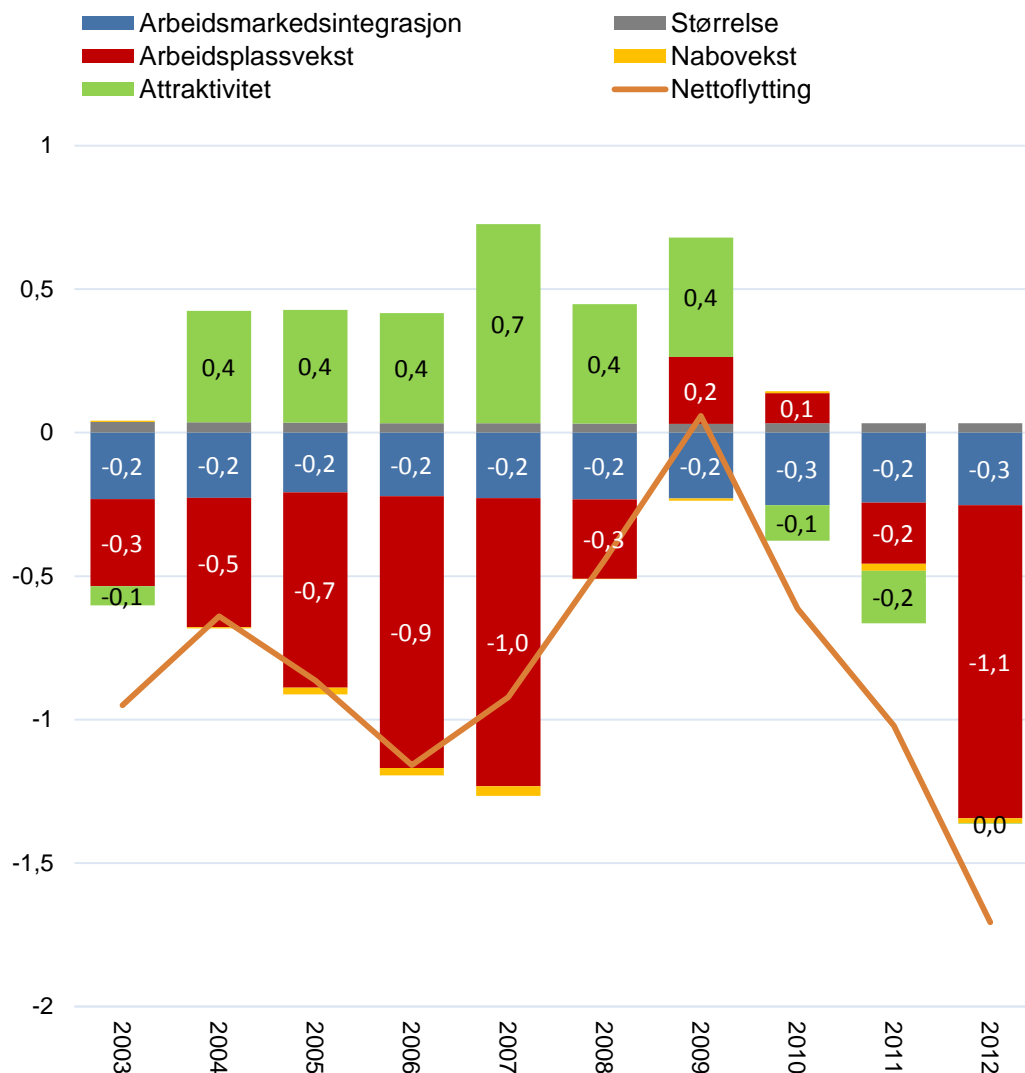
Figur 34: Faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting ut fra arbeidsplassvekst og strukturelle forhold i perioden 2010-2012. De rosa punktene viser kommunene i Sogn og Fjordane.

I figuren over er kommunene i Sogn og Fjordane de røde prikkene, mens de grå er alle kommunene i landet. Når vi har tatt hensyn til strukturelle forhold som størrelse, arbeidsmarkedsintegrasjon og vekst i nabokommuner, har kommunene i Sogn og Fjordane normal bostedsattraktivitet.

Når vi tar med alle kjente faktorer for Årdal, arbeidsplassutviklingen, arbeidsmarkedsintegrasjonen, størrelsen og arbeidsplassvekst i nabokommuner, er den statistiske forventede relative nettoflyttingen ganske nøyaktig lik den faktiske nettoflyttingen for Årdal i denne perioden. Utflyttingen er dermed fullt ut forklart av arbeidsplassutvikling og de andre strukturelle flyttefaktorene.

Dette tolker vi som at bostedsattraktiviteten har vært normal, eller nøytral, og verken bidratt positivt eller negativt til flyttingen til Årdal i denne perioden.

Det statistiske målet for bostedsattraktivitet vil variere en del fra år til år, og da spesielt for de små kommunene. En ukjent andel av denne variasjonen er nok et utslag av rene tilfeldigheter. Det er derfor best å se på utviklingen av bostedsattraktiviteten over tid.

Figur 35: Effekten av de ulike flyttefaktorene, og bostedsattraktiviteten til Årdal. Tre års glidende gjennomsnitt.

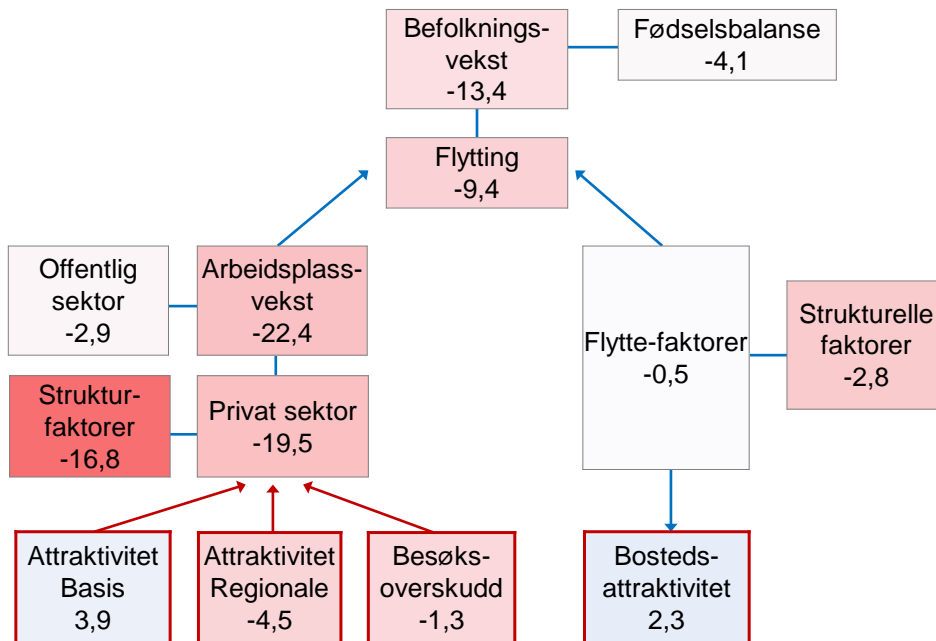
I figur 35 ser vi utviklingen av de strukturelle forholdenes påvirkning på nettoflyttingen over tid.

Den oransje linjen illustrerer den relative nettoflyttingen. Nettoflyttingen har blitt ganske mye dårligere i de siste periodene. Forverringen i nettoflyttingen har skjedd i takt med forverringen av den relative arbeidsplassveksten. Vi ser at Årdal taper tilflytting på grunn av en lav arbeidsmarkedsintegrasjon. Størrelse og nabovekst har liten innflytelse på flyttingen til Årdal.

Bostedsattraktiviteten var høy i perioden 2004 til 2009. I den perioden var nettoflyttingen til Årdal ganske mye bedre enn forventet. I de siste periodene har den positive bostedsattraktiviteten blitt borte.

5.3 Oppsummering attraktivitet

I figuren under har vi oppsummert alt som vi har presentert så langt i én figur.

Figur 36: Oppsummering av utviklingen i Årdal de siste ti årene. Tallene til venstre er alle prosent av samlet sysselsetting og samtidig normalisert mot utviklingen i hele landet. Tallene øverst og til høyre er i prosent av befolkningen, og også normalisert mot utviklingen i Norge.

Årdal har hatt en nedgang i befolkningen de siste ti årene, mens resten av landet har hatt en betydelig vekst. Forskjellen i befolkningsveksten mellom Årdal og Norge er dermed på 13,4 prosentpoeng. Fødselsbalansen i Årdal står for 4,1 av denne differansen, mens nettoutflyttingen er viktigst, og står for 9,4 av 13,4 prosentpoeng.

Den svake nettoutflyttingen til Årdal skyldes åpenbart at arbeidsplassveksten har vært mye lavere enn arbeidsplassveksten i Norge. Differansen er på hele 22,4 prosentpoeng. Lav vekst i offentlig sysselsetting utgjør 2,9 prosentpoeng av dette, mens svak utvikling i næringslivet utgjør 19,5 prosentpoeng, og er hovedforklaringen til den svake arbeidsplassveksten i kommunen.

Hovedforklaringen til den svake utviklingen i privat sektor er strukturelle faktorer, og da spesifikt at Årdal har hatt tyngdepunktet i næringslivet i bransjer med nedgang nasjonalt. Selv om næringslivet hadde hatt samme utvikling som landet bransje for bransje, ville veksten i næringslivet vært mye lavere enn ellers i landet.

Utviklingen i basisnæringene i Årdal har faktisk vært bedre enn bransjestrukturen skulle tilsi. De regionale næringene og besøksnæringene har imidlertid utviklet seg svakere enn bransjestrukturen og befolkningsutviklingen skulle tilsi.

Årdal har litt ugunstige strukturelle faktorer for å oppnå innflytting som ikke skyldes arbeidsplassvekst. Det skyldes først og fremst at arbeidsmarkedsintegrasjonen er lav, slik at det er vanskelig å bo i Årdal og pendle til andre kommuner. Bostedsattraktiviteten i Årdal har vært ganske god i de ti siste årene, og bidratt til at nettoutflyttingen har blitt bedre.

6. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge.

For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse^{iv}.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

6.1 Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I denne perioden økte også antall foretak raskere enn veksten i økonomien. Det kan være flere årsaker til det. Kanskje ble det flere foretak som ble registrert, som tidligere var uregistrert. Kanskje ble det vanligere å splitte opp virksomheter i drifts- og eierselskap. En tredje årsak kan være at det kreves et registrert foretak for å opprette et domene på internett. Det kan synes som om etableringsfrekvensen og veksten i antall foretak nå er på et mer normalt nivå, og at økningen de siste to årene reflekterer at veksten i næringslivet er på vei opp.

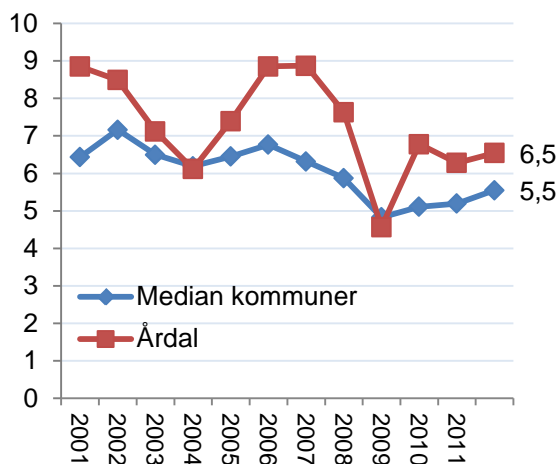
Etableringsfrekvensen i Årdal har i de fleste årene vært høyere enn medianen av kommunene. De siste tre årene har etableringsfrekvensen vært klart høyere. I 2012 var etableringsfrekvensen i Årdal 6,5 prosent, mens middels for kommunene var 5,5 prosent.

6.1.1 Etableringsindeksen for kommuner

Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering; etableringsfrekvensen, den bransjejusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i regionene.

I figur 38 ser vi hvilken rangering Årdal har for de tre etableringsindikatorerne, og for etableringsindeksen samlet.

Årdal ble nummer 198 av 428 kommuner på etableringsindeksen i 2012, etter å ha skåret godt på etableringsfrekvens, men under middels på bransjejustert etableringsfrekvens og vekst i antall foretak.

Figur 37: Etableringsfrekvensen i Årdal og medianen av kommunene i Norge i perioden 2001-2012.

	Frekvens	Bransjejustert	Vekst antall
74 Høyanger (236)	76	28	188
92 Sogndal (96)	132	124	73
108 Førde (108)	133	176	63
147 Solund (325)	166	103	201
149 Hyllestad (386)	248	134	89
176 Bremanger (354)	282	172	95
190 Eid (286)	235	183	158
191 Flora (209)	216	272	91
193 Askvoll (223)	252	171	157
198 Årdal (159)	131	238	223
204 Aurland (188)	159	114	329
246 Luster (289)	288	155	275
259 Gaular (299)	354	194	202
285 Selje (362)	302	253	261
288 Leikanger (160)	251	294	278
303 Stryn (361)	346	325	259
328 Naustdal (379)	366	312	337
332 Jølster (336)	411	385	235
336 Lærdal (293)	377	358	297
337 Fjaler (332)	368	368	330
338 Gloppen (396)	392	361	331
339 Hornindal (425)	404	341	351
393 Vågsøy (292)	329	414	389
406 Balestrand (221)	365	380	387
419 Gulen (285)	410	397	383
428 Vik (243)	420	413	401

Figur 38: Etableringsindeksen for kommunene i Sogn og Fjordane, med rangeringsnummer for hver av indikatorerne. Rangering for etableringsindeksen er vist helt til venstre. I parentes er rangeringen for etableringsindeksen siste ti år.

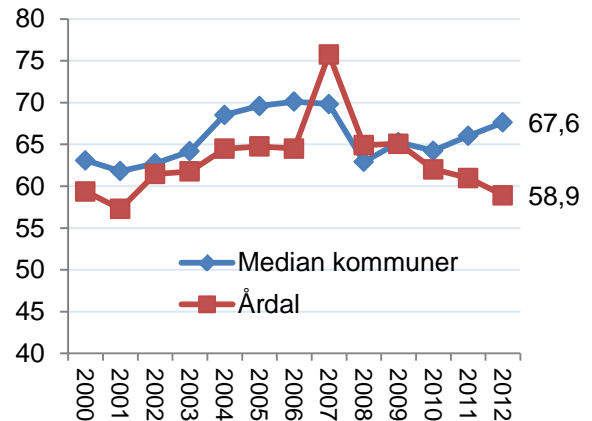
6.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, men har vært stigende i de tre siste årene. I 2012 hadde 68,3 prosent av alle regnskapspliktige foretak et positivt resultat før skatt.

Andel lønnsomme foretak i Årdal var under middels av norske kommuner i fram til 2006, deretter over middels i årene 2007 til 2009. De siste tre årene har andelen lønnsomme foretak i Årdal vært lavere enn middels. Andelen lønnsomme foretak har sunket hvert år i Årdal de siste årene, mens andel lønnsomme foretak øker på landbasis.

I 2012 hadde 58,9 prosent av foretakene i Årdal positivt resultat før skatt, mens middelverdien for kommunene var 67,6 prosent.

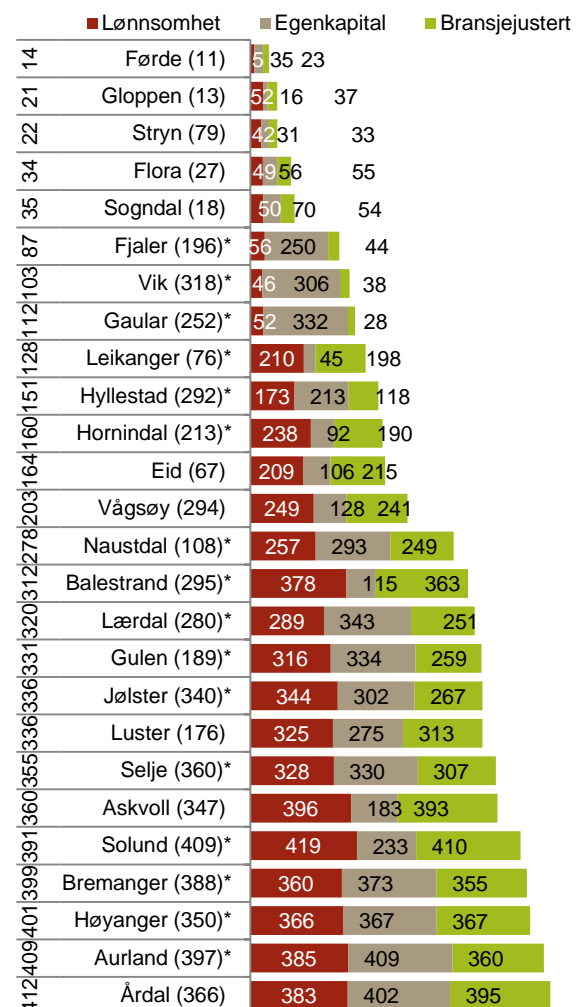

Figur 39: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Årdal sammenliknet med medianen av kommunene i Norge i perioden 2000-2012.

6.2.1 Lønnsomhetsindeksen for kommuner

I figur 40 ser vi hvordan kommunene gjør det på lønnsomhetsindeksen i 2012. Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer; andel foretak med positivt resultat, den bransjejusterte andelen, og andelen av foretak med positiv egenkapital.

Årdal er nummer 412 av 428 kommuner på lønnsomhetsindeksen for kommuner i 2012. Det er svakest av alle kommunene i Sogn og Fjordane. Det er bare 16 kommuner i landet med svakere lønnsomhet i næringslivet i 2012.

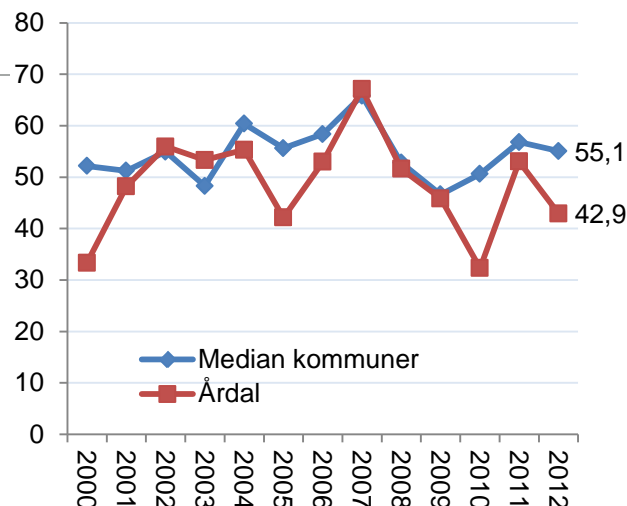

Figur 40: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Sogn og Fjordane. Rangering blant landets 428 kommuner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre lønnsomhetsindikatorerne vises i figuren. Kommuner markert med * er små kommuner.

6.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette har andel vekstforetak tatt seg opp, men uten å ha kommet seg opp til nivåene i 2006 og 2007. I 2012 hadde 55,8 prosent av alle foretakene i Norge omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

Årdal hadde svært liten andel vekstforetak i 2011, da bare litt over 30 prosent av foretakene hadde realvekst i omsetningen. I 2012 hadde andelen vekstforetak i Årdal økt til nær middelverdien for norske kommuner, men i 2012 falt andelen vekstforetak tilbake til 42,9 prosent, som er ganske langt under middelverdien til norske kommuner.

Figur 41: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Årdal og medianen av kommunene i Norge i perioden 2000-2012.

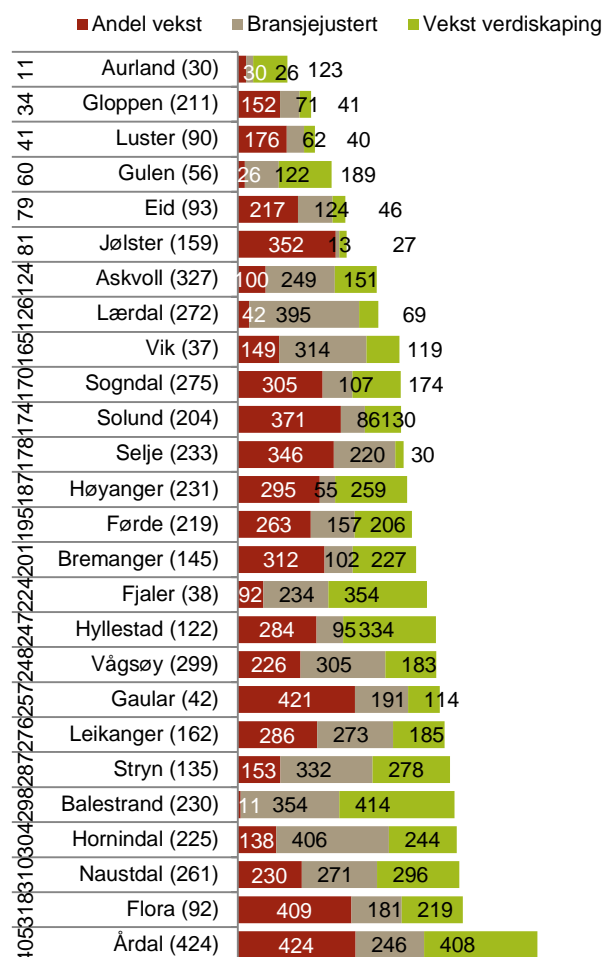
6.3.1 Vekstindeksen for kommuner

Vi måler veksten i næringslivet i kommunene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i kommunene. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapingen. Den endelige vekstindeksen er basert på kommunenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Årdal gjorde det svært dårlig for andelen vekstforetak. Den bransjusterte andelen vekstforetak var bare litt under middels, og viser at den svake veksten for en stor del kommer av ugunstig bransjestruktur. Andelen foretak med vekst i verdiskaping var også svært lav. Årdal ble rangert som nummer 405 på vekstindeksen i 2012.

Rangeringen for vekstindeksen for de ti siste årene er så lav som 424 av 428 kommuner.

Vekstindeksen varierer ganske mye fra år til år, og en skal dermed ikke legge så mye vekt på et enkelt år, men svært lave verdier på vekstindeksen over en tiårsperiode er et dårlig tegn.

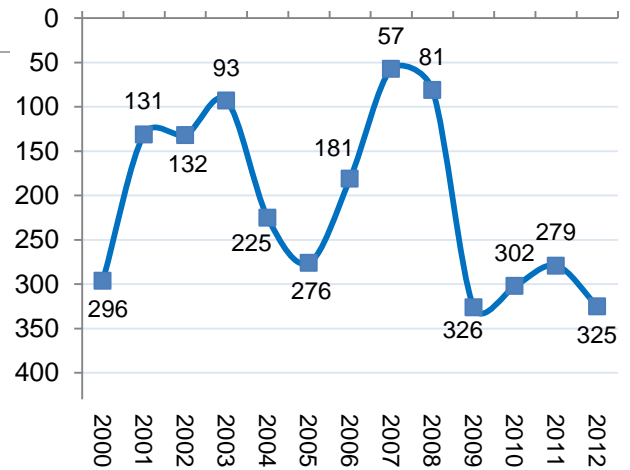
Figur 42: Vekstindeksen for kommunene i Sogn og Fjordane. Rangering blant landets 428 kommuner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorerne vises i figuren.

6.4 NæringsNM for kommuner

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med ti indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste ni årene.

Figur 43 viser plasseringen til Årdal i årene 2000-2012. Næringslivet i Årdal hadde sine beste år i 2007 og 2008. Da var Årdal i den beste femtedelen av kommunene med rangeringsnummer 57 og 81.

Bunnåret var i 2009, da Årdal var helt nede på 326. plass. Etter en liten framgang i 2010 og 2011 falt Årdal igjen på rangeringen i NæringsNM og endte på 325. plass. Det er bare en plassering bedre enn bunnåret i 2009.

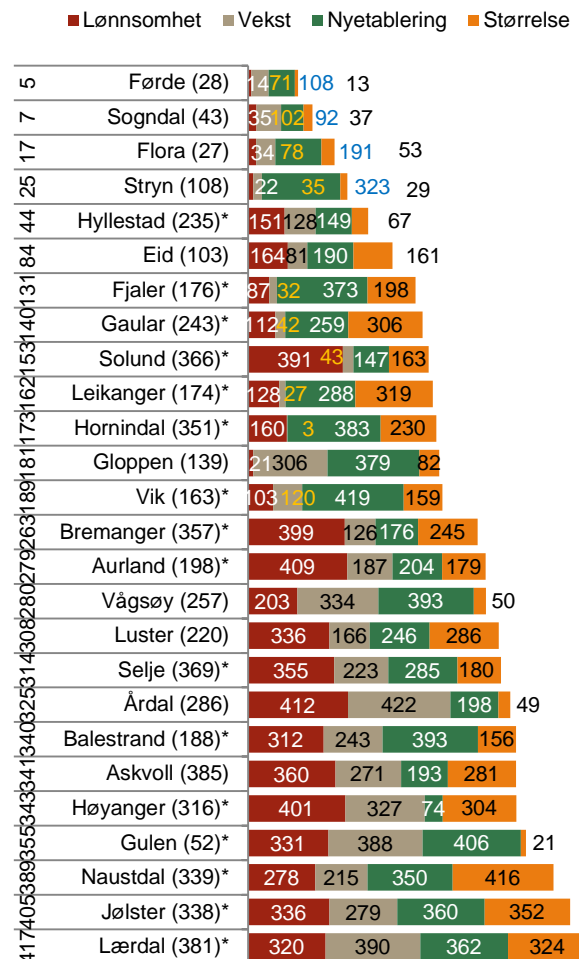
Figur 43: Rangeringen til Årdal i NæringsNM i perioden 2000-2012.

6.4.1 Kommunene i Sogn og Fjordane

Kommunene i Sogn og Fjordane gjør det ikke så verst i NæringsNM, til tross for at fylket generelt har lav vekst i arbeidsplasser og befolkning. Mange av kommunene ligger over middels av norske kommuner, og enkelte gjør det svært bra, som Førde og Sogndal som er blant de ti beste i landet i 2012.

Årdal kom ganske langt ned på listen med sin 325. plass. Årdal skårer ganske høyt på næringslivets størrelse, og det trekker opp rangeringen i NæringsNM. Etableringsaktiviteten er også over middels. Det er lønnsomhet og vekst som trekker ned plasseringen i 2012.

Over de ti siste årene er Årdal nummer 286. Det er under middels av norske kommuner.

Figur 44: NæringsNM for kommunene i Sogn og Fjordane. Rangering blant landets 428 kommuner i 2012 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises inni figuren. Kommuner markert med * er små kommuner.

7. Utdanning

Det er stor interesse for utdanningsnivået, både generelt i befolkningen og i næringslivet. Et høyt utdanningsnivå regnes ofte som en kvalitet i seg selv, samtidig som mange antar at et høyt utdanningsnivå også er vekstfremmende for næringslivet. I regionale utviklingsstrategier, både blant fylkeskommuner og primærkommuner er det ofte selvstendige målsettinger om å oppnå økt utdanningsnivå. Derfor har vi tatt med dette temaet i denne rapporten. Telemarksforskning har fått tilgang til data fra SSB om utdanningsnivå for alle sysselsatte fordelt på arbeids- og bokommune, og etter sektor og næring. Vi vil først presentere noen data om utdanningsnivå i befolkningen. Deretter konsentrerer vi oss om utdanningsnivået i næringslivet.

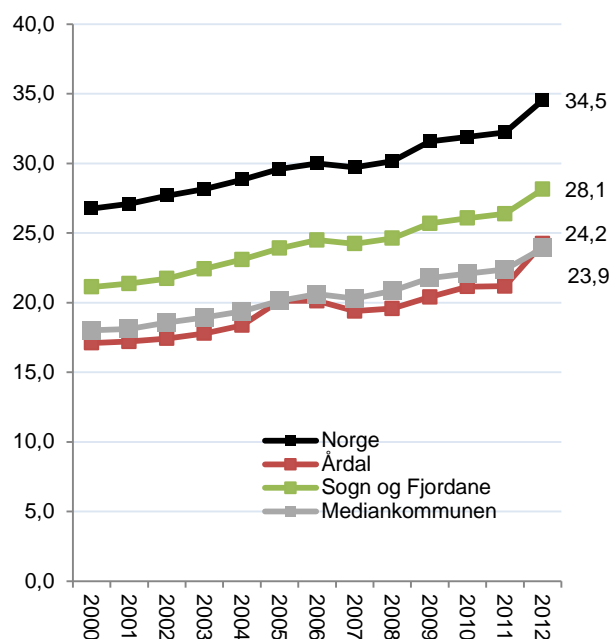
7.1 Utdanning i befolkning

Utdanningsnivået i befolkningen varierer ganske mye mellom fylkene. Oslo har klart høyest utdanningsnivå i sin befolkning. 50,9 prosent av den sysselsatte befolkningen i Oslo har høyere utdanning, dvs. minst tre år på universitet eller høyskole. Da regner vi ut andelen blant den delen av befolkningen som er registrert som sysselsatt. Sogn og Fjordane har lavere utdanningsnivå enn landet, men ligger ikke spesielt lavt, og er nummer 14 av de 19 fylkene.

I Årdal hadde 24,2 prosent av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning i 2012.

Men sammenlikner vi med mediankommunen, ligger Årdal litt over i 2012, etter å ha ligget under de siste årene. Landstallene blir dratt kraftig opp av de største byene, det er bare 36 kommuner som har høyere utdanningsnivå enn nivået for Norge.

Utdanningsnivået i Årdal er det 205. høyeste av alle kommunene i landet.

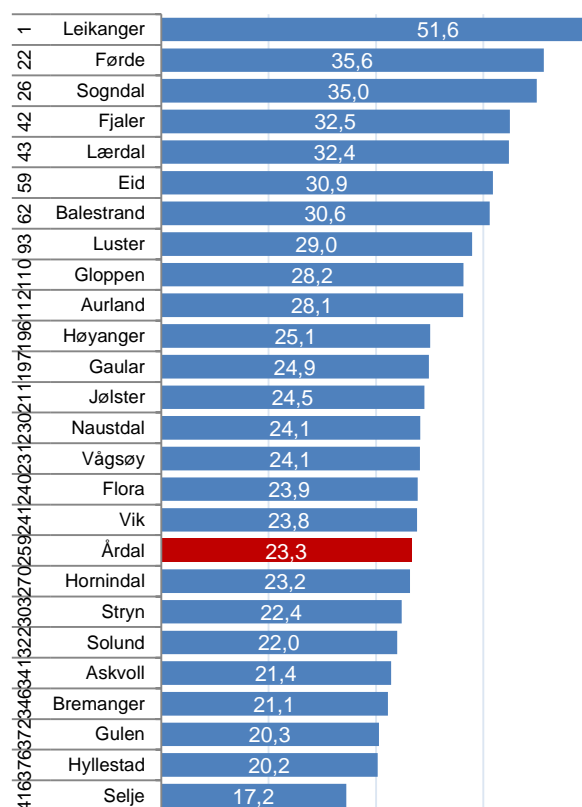
Figur 45: Andel av den sysselsatte befolkningen med høyere utdanning i Norge, Årdal, Sogn og Fjordane og i mediankommunen.

7.1.1 Utdanningsnivå i arbeidsliv og befolkning

På forrige side så vi hvordan utdanningsnivået har utviklet seg blant de som bor i Årdal. Vi kan også måle sysselsettingen blant de som arbeider i Årdal, og får da et mål for hvor kompetanseintensivt arbeidsplassene er i sum.

Årdal har nå en andel med høyere utdanning på 23,3 prosent. Det er lavere enn da vi målte etter bosted, da var andelen 24,2 prosent. Rangeringen for utdanningsnivået for arbeidsplassene i Årdal er 259, som er lavere rangering enn for befolkningen, som var 205.

Sogn og Fjordane har ganske stor spredning når det gjelder utdanningsnivå, Leikanger med en andel med høyere utdanning på 52,6 prosent, som er høyest i landet til Selje med 17,2

Figur 46: Andel sysselsatte med høyere utdanning i kommunene i Sogn og Fjordane, etter arbeidssted i 2012.

7.1.2 Utdanningsnivå blant pendlere

Det kan være interessant å se på utdanningsnivået til de som pendler ut og inn av kommunene, og differansen mellom disse.

Noen kommuner har mye høyere utdanningsnivå for de som pendler ut enn de som pendler inn. Det kan naturligvis komme av at kommunen ligger inntil en annen kommune med et svært kompetanseintensivt arbeidsliv som f eks Leikanger eller Oslo.

Sogndal, Balestrand, Gloppen og Årdal er kommuner i fylket med mye høyere utdanningsnivå blant de som pendler ut enn de som pendler inn. Aurland, Naustdal og Hornindal har mye høyere kompetansenivå blant de som pendler inn.

Kanskje indikerer dette at Årdal er et sted som er attraktivt å bo i for folk med høy utdanning?

Tabell 9: Andel med høyere utdanning hos pendlere i 2012.

rang	Navn	Samme kommune	Pendler ut	Pendler inn	Differanse
8	Sogndal	34,6	48,8	35,9	12,9
11	Balestrand	32,0	36,4	24,3	12,0
16	Gloppen	28,1	39,2	28,6	10,6
39	Årdal	23,8	27,6	19,9	7,7
43	Flora	24,6	27,4	19,9	7,5
45	Stryn	22,0	32,3	25,0	7,3
58	Askvoll	21,3	28,9	22,5	6,4
73	Gaular	24,9	30,2	24,9	5,3
79	Gulen	20,8	23,9	19,1	4,8
103	Selje	16,6	25,3	22,2	3,1
112	Førde	37,4	35,2	32,7	2,5
219	Jølster	21,6	31,9	35,3	-3,4
264	Vågsøy	22,3	28,6	34,3	-5,6
285	Hyllestad	19,1	16,2	23,0	-6,8
288	Vik	22,5	31,8	38,8	-6,9
290	Solund	21,4	19,1	26,1	-7,0
317	Høyanger	23,7	24,0	32,9	-9,0
335	Leikanger	46,9	46,4	57,1	-10,7
337	Eid	28,9	29,5	40,4	-10,8
342	Lærdal	28,8	33,1	44,3	-11,2
343	Luster	26,8	33,4	44,6	-11,2
354	Bremanger	20,4	17,5	30,0	-12,5
355	Fjaler	29,4	32,4	44,9	-12,5
361	Hornindal	19,2	26,5	39,6	-13,1
387	Naustdal	20,0	23,5	40,1	-16,6
413	Aurland	25,4	21,1	42,5	-21,5

7.1.3 Utdanningsnivå sektorer

Det er stor forskjell på utdanningsnivået de de ulike sektorene. Fylke og stat har mye høyere andel med høyere utdanning enn de andre sektorene. Over 70 prosent av de som arbeider i fylkeskommunene har høyere utdanning, mens 64,4 prosent av de statsansatte har minst 3-årig utdanning.

Blant kommuneansatte er også utdanningsnivået høyere enn gjennomsnittet. Her har 46,1 prosent av arbeidstakerne høyere utdanning.

Næringslivet har mye lavere andel utdannede enn i offentlig sektor. 26,1 prosent av de som jobber i næringslivet har høyere utdanning.

Sektorsammensetningen har naturligvis stor betydning for den regionale variasjonen i utdanningsnivået. Steder hvor en stor andel av sysselsettingen er i offentlig sektor vil naturlig få et høyere utdanningsnivå i arbeidslivet, og sannsynligvis også i befolkningen.

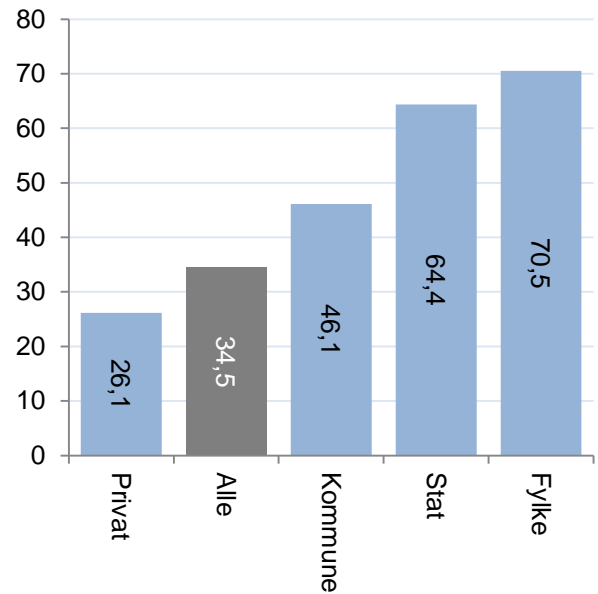
7.1.4 Utdanningsnivå næringslivet

I resten av kapittelet skal vi se spesielt på utdanningsnivået i næringslivet. Variasjonen i utdanningsnivå i næringslivet er vist i figur 48.

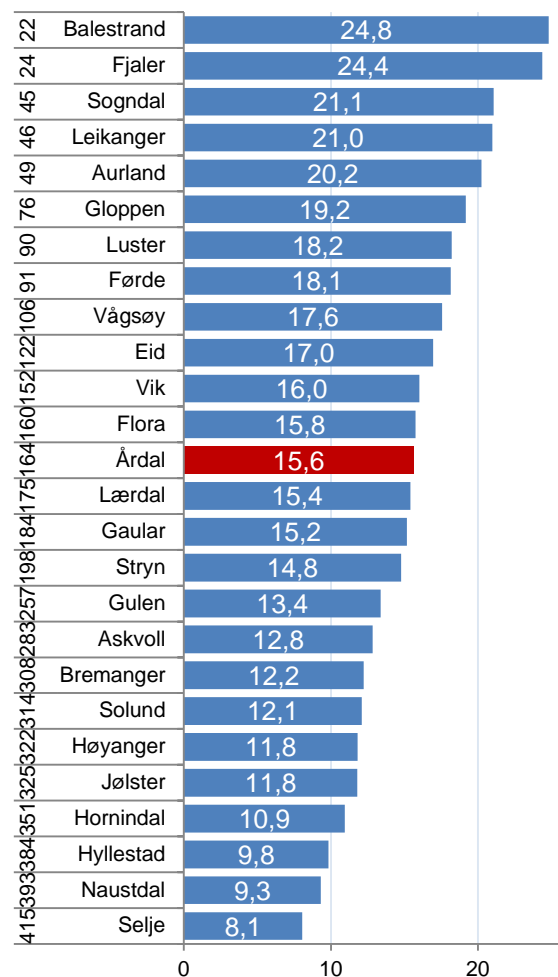
Kommuner som Balestrand, Fjaler og Sogndal har det høyeste utdanningsnivået i næringslivet av kommunene i Sogn og Fjordane.

Årdal plasserer seg i midten blant kommunene i fylket. Andel med høyere utdanning i næringslivet i Årdal er 15,6 prosent. Det er en del høyere enn middels av kommunene, som vi ser av rangeringsnummeret 164.

Det er faktisk bare 14 kommuner i hele landet som har et utdanningsnivå i næringslivet som er høyere enn utdanningsnivået for næringslivet på landsbasis. Det er fordi de store byene drar opp snittet på landsbasis.

Figur 47: Andel med høyere utdanning etter sektor i 2012.

Figur 48: Andel med høyere utdanning i næringslivet, etter arbeidssted i 2012.

7.2 Hvorfor varierer utdanningsnivået?

Det er stor forskjell på utdanningsnivået mellom de ulike bransjene. Vi kan derfor gjøre en bransjustering på samme måte som vi har gjort tidligere i denne rapporten, og få fram om regionene har mer eller mindre høyt utdanningsnivå gitt den bransjestrukturen de har. Resultatene er vist i tabellen til høyre. I tabellen har vi først vist *normalisert andel* med høy utdanning, der vi har sett på differansen mellom andel med høy utdanning i næringslivet i regionen og den tilsvarende andelen på landsbasis. Derne har vi regnet ut *bransjeeffekten*, dvs. hvor mye av dette avviket som kan forklares av bransjestrukturen, og til slutt en *bransjustert utdanningsandel*.

Da ser vi at det bare er noen få kommuner som har en bransjestruktur som tilsier at utdanningsnivået i næringslivet skal ligge høyere enn gjennomsnittet for Norge. I Sogn og Fjordane er det bare Fjaler hvor bransjeeffekten er positiv, på landsbasis er det 24.

Når vi justerer for bransjestrukturen, ser vi at rangeringen med hensyn til utdanningsnivå blir litt annerledes enn når vi bare ser på andelen uten å ta hensyn til bransjestrukturen. Etter bransjustering er det fremdeles bare få kommuner, til sammen 22 på landsbasis som har et bransjustert utdanningsnivå over null. Mediankommunen har en bransjustert andel med høyere utdanning i næringslivet som er 5,2 prosentpoeng under landsgjennomsnittet.

Årdal har en andel med høy utdanning i næringslivet som ligger 10,7 prosentpoeng under landsgjennomsnittet. Bransjeeffekten er -5,9 dermed blir den bransjusterte andelen -4,8. Det er en del over middels, og Årdal blir dermed rangert som nummer 184 av de 428 kommunene i landet.

Ellers kan vi se at tabellen ser ut til å korrespondere bra med tabellen med differanse mellom ut- og innpendlere, som var vist to sider tilbake.

Spørsmålet er om noen kommuner får et høyt bransjustert utdanningsnivå fordi de er attraktive bokommuner for personer med høy utdanning. Det kan gjøre at bedriftene får et kompetansemessig bedre tilbud av arbeidskraft.

Tabell 10: Normalisert andel med høyere utdanning i næringslivet, bransjeeffekten, og bransjustert andel med høyere utdanning. Rangering blant landets kommuner mht. bransjustert utdanningsnivå til venstre.

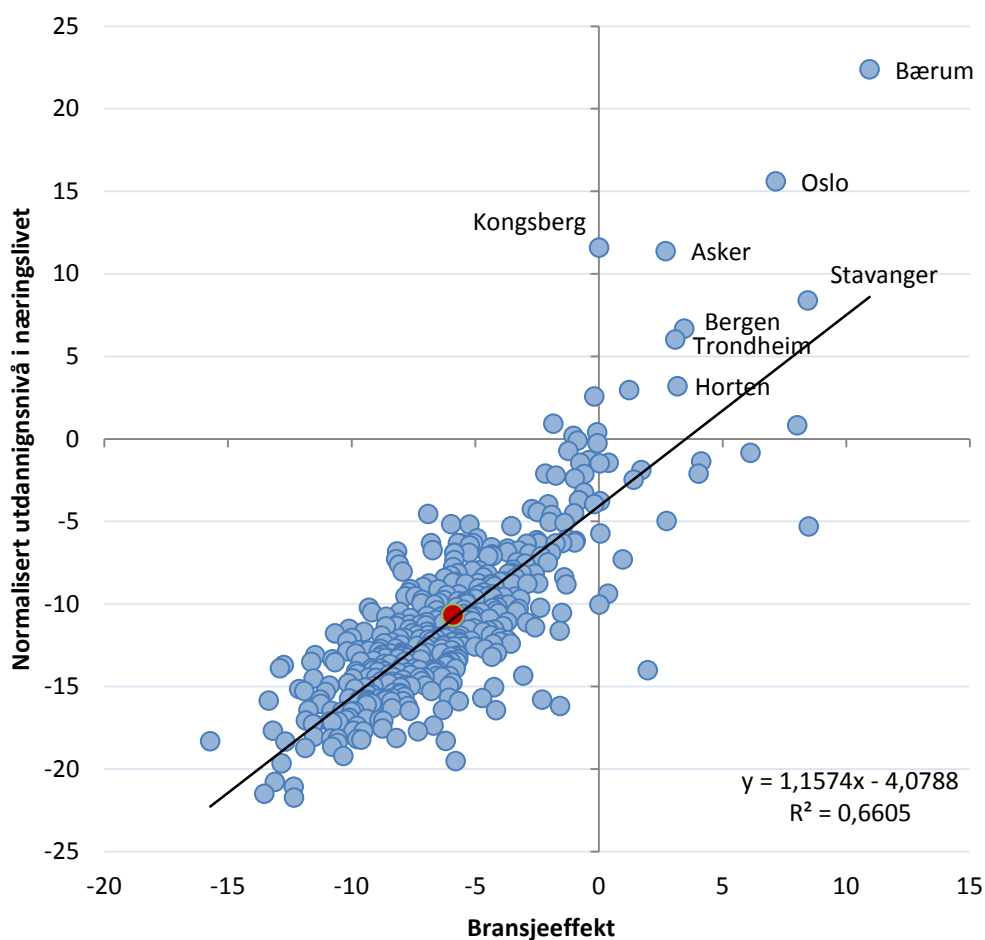
Rang	Navn	Norm. andel	Bransjeeffekt	Bransjustert
21	Sogndal	-5,2	-5,2	0,0
25	Luster	-8,1	-7,9	-0,1
30	Balestrand	-1,5	-0,7	-0,7
37	Aurland	-6,0	-4,9	-1,1
42	Stryn	-11,5	-10,1	-1,4
49	Eid	-9,3	-7,7	-1,6
53	Leikanger	-5,3	-3,5	-1,8
83	Vågsøy	-8,7	-5,9	-2,8
84	Gloppen	-7,1	-4,3	-2,8
101	Lærdal	-10,9	-7,6	-3,2
113	Fjaler	-1,9	1,7	-3,6
132	Gulen	-12,9	-8,9	-4,0
137	Gaular	-11,1	-7,0	-4,1
144	Hornindal	-15,3	-11,0	-4,3
147	Askvoll	-13,4	-9,1	-4,3
173	Førde	-8,1	-3,5	-4,7
184	Årdal	-10,7	-5,9	-4,8
207	Jølster	-14,5	-9,3	-5,2
249	Flora	-10,5	-4,8	-5,8
263	Vik	-10,3	-4,3	-6,0
267	Solund	-14,2	-8,1	-6,1
272	Høyanger	-14,4	-8,3	-6,2
347	Bremanger	-14,1	-6,7	-7,4
362	Naustdal	-17,0	-9,4	-7,6
397	Selje	-18,2	-9,6	-8,6
423	Hyllestad	-16,4	-4,2	-12,3

Når en betrakter tabellen, vil den oppmerksomme leser oppdage at de som har høy utdanningsandel i næringslivet også ser ut til å få høy bransjustert andel.

Det betyr at bransjestrukturen ikke helt ut forklarer hvorfor noen regioner har et høyere utdanningsnivå i næringslivet, men at det også må være andre forhold som påvirker utdanningsnivået.

Det skal vi se litt mer på, på neste side.

I figuren under har vi satt inn alle kommunene etter utdanningsnivå og bransjeeffekten.

Figur 49: Utdanningsnivå, normalisert, og bransjeeffekten på utdanningsnivå i norske kommuner i 2012. Den røde er Årdal.

Av denne figuren kan en lese seg til flere forhold. For det første er det bare 14 av 428 kommuner med en andel av næringslivets ansatte med høy utdanning som er over andelen på landsbasis. Det er blant annet de største byene samt Kongsberg og Horten.

For det andre er det bare 22 kommuner som har en bransjestruktur som tilsier en høyere utdanningsandel.

Når vi legger inn en regresjonslinje (den sorte streken), ser vi at korrelasjonen mellom bransjeeffekten og utdanningsandelen er høy, hele 0,6605. Bransjestrukturen forklarer dermed svært mye av variasjonene, tilsynelatende. Problemet er at bransjestrukturen overforklarer forskjellene. Regresjonsformelen, som vi kan lese av diagrammet er y (utdanningsandel) = $1,1574 * x$ (Bransjeeffekt) – $4,0788$. Betaværdien, som er tallet 1,1574, burde ligge nært verdien 1.

Når vi går inn og ser på utdanningsnivået i regioner med spesielt høyt utdanningsnivå som f eks Oslo, ser vi at de har mye høyere utdanningsnivå enn landet i alle bransjer. Så hvis en region har en bransjestruktur med en stor andel i kompetanseintensive bransjer, så blir også utdanningsnivået i lite kompetanseintensive bransjer også høyere.

Da vi gjorde samme analyser for regioner, var regresjonslinjen enda mye brattere, dvs. en enda større «overforklaring» av bransjeeffekten. Det kan tyde på at et høyt utdanningsnivå også «smitter» mellom kommuner i samme region.

ⁱ Alle tall om arbeidsplasser og sysselsetting er fra registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB.

ⁱⁱ Vi bruker begrepet *vekstimpuls* om arbeidsplassvekst, når vi måler veksten i arbeidsplasser i en bransje, eller sektor i prosent av samlet sysselsetting i et område. Dette til forskjell fra prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i den samme bransjen fra et tidspunkt til et annet. Da vil bransjer med høy prosentvis egenvekst, men som utgjør en liten andel av samlet sysselsetting komme ut med lav vekstimpuls. Dette gjør at vi slipper å forklare at sektorer og bransjer som har høy prosentvis egenvekst egentlig ikke betyr så mye for utviklingen.

ⁱⁱⁱ Progressivt gjennomsnitt er et gjennomsnitt for de siste ti årene, der de siste årene gis størst vekt, siste år teller 10, nest siste 9, osv. Dette er en metode som vi bruker for å rangere utviklingen mellom ulike geografiske områder for en rekke indikatorer, fordi vi da ikke bare måler utviklingen i tiårsperioden, men også får med om trenden er positiv eller negativ.

^{iv} Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.